د تقلید حقیقت

لیکوال

محمودالحسن الجمیري

ژباړن

مومن مهاجر

۱۳۸۹- وږی/۲۰۱۰ زیږدیز-سپتمبر

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

د كتاب ځانګړني

د كتاب نوم	::	د تقليد حقيقت
ليكوال	::	محمودالحسن الجميري
ژباړن	::	مومن مهاجر
د خپرونو لړ	::	(۱)
چاپشمېر	::	(۱۰۰۰) ټوكه
كمپوز	::	پخپله ژباړن
د موندلو ځاى	::	مكتبه قاسميه، كاسي روډ-كوټه افغان قرطاسيه، مدد چوک-كندهار
د ژباړن د ايمېل ادرس	::	muhajir222@yahoo.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډالۍ

ټولو حقیقت پلټونکو ته!

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه

بسم الله الرحمن الرحيم

د کتاب ليکلو انګېزه

ما په حنفي کورنۍ کې سترګې وغړولې، په حنفي کورنۍ کې لوی شوم، په حنفي ټولنه کې مې وخت تېر کړ او همدارنګه مې زدکړې هم پر حنفي ښوونکو وکړې، له همدې امله مې د امام ابوحنيفة رحمه الله تقليد کاوه، ځکه زما پلار حنفي و.

تر دې وروسته چې کومو استادانو ما ته ښوونه وکړه او پر ما يې د علم احسان وکړ، هغوی هم حنفيان وو، پر همدې اساس حنفي مذهب زما په زړه او دماغ کې محکم شو، له همدې امله ما په غيرشعوري ډول هغه څه ويل چې د درالمختار ليکوال ويلي دي: (الحق مانحن عليه والباطل ما عليه خصومنا) يعنې موږ(احناف) پر حق او زموږ مخالفين (مالکيان، شوافع او حنبليان) پر باطل دي.

له همدې وجې مې دا اړتيا نه احساسوله چې موږ تر کومه ځايه پر حق يو؟!

ځکه د امام صاحب رحمه الله لوړ شان، په فقه کې ډېر مهارت او د زمانې په اعتبار مخته والي ته په کتلو به مې د خپل مذهب پر خلاف هر حديث لکه نه شی هسې ګاڼه او په بدن کې به مې د اغزو په څېر ننوت. له هغه څخه د ځان خلاصولو او تېښتې لپاره چې کومې لارې-چارې راښوول شوې وې، هغه به مې ټولې پرې عملي کولې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څرنګه مې شعور بیدار شو؟

کله چې په څلورم ټولګي کې وم، نو د فقهې مشهور کتاب (شرح وقایه) مې ویله. یو وخت زموږ ګران استاد عبدالقیم حفظه الله د اذان پر مسئله بحث کاوه، په دې منځ کې یوه زدکوونکي له هغه څخه پوښتنه وکړه چې بلال ﷺ خو د تهجد اذان کاوه، موږ ولې عمل نه ورباندې کوو؟ استاد ځواب ورکړ چې دا زموږ مذهب نه دی، دا د امام شافعي رحمه الله مذهب دی.

په دې ورځ زما په ذهن کې دا پوښتنه پیدا شوه چې څرنګه د رسول اکرم ﷺ په حضور کې د تهجد لپاره د بلال ﷺ اذان صحیح دی، خو موږ یې صحیح نه بولو؟! بله خبره مې دا واورېده چې په هره مسئله کې به د امام شافعي رحمه الله مذهب ناسم ثابتېدی او د امام ابو حنیفة رحمه الله مذهب صحیح. د دې ټولو په اورېدو مې په زړه کې دا خبره پیدا شوه چې ارومرو د یوې خبرې د پټولو هڅه کېږي. پر دې خبرې هغه وخت باوري شوم چې پلار مې بیا-بیا راته وویل چې نور کتابونه مه ګوره، یوازې د خپل درس کتابونه مطالعه کوه، خو د دې مشهور عربي متل چې: (بَنُواٰدَمَ حَرِيْصٌ فِيْمَامُنِعَ) پر بنا مې د هرې مسئلې لپاره د څلورو مذاهبو د کتابونو مطالعه اړینه وبلله. کله چې به مې هغو کتابونو ته رجوع کوله، نو حقیقت به بل څه و.

په هر حال؛ انسان ته دا ډېره سخته ده چې هغه مذهب پرېږدي، چې د ده د پلار، مور، نیکه او استادانو مذهب وي، خو ایا دا عذر الله تعالی مني او ایا په دې سړی خلاصېدای شي؟ او که د یوې باطلې عقیدې سړی موږ ته دا عذر وړاندې کړي، نو ایا موږ د هغه عذر په دې ویلو منو چې د خپل محسن پر مذهب پاتې شه، ځکه دا ښاغلی ستا خواخوږی دی؟ هېڅکله نه! چې کله داسې ده نو موږ ولې دا د ځان لپاره دلیل بولو؟ ایا موږ له دې آیة څخه نه وېرېږو؟:

(c) ketabton.com: The Digital Library

اِذْ تَبَرَّأَ الَّذِينَ اتُّبِعُواْ مِنَ الَّذِينَ اتَّبَعُواْ وَرَأَوُاْ الْعَذَابَ وَتَقَطَّعَتْ بِهِمُ الأَسْبَابُ. (البقرة: ۱۶۶ آية)

ژباړه: کله چې رهبران له خپلو پیروانو بېزاره شي، عذاب ووینې او ټول اسباب غوځ شي.

په هر حال؛ بیا مې ورو-ورو د احادیثو خوا ته میلان ډېر شو او د احادیثو لار مې خپله کړه، خو د دې په بدل کې مې استادانو دا سزا راکړه چې زه یې د بخاري او د احادیثو د نورو کتابونو د زدکړې له درسه وایستم او له بریلیک پرته یې له مدرسې رخصت کړم. هذا جزاء من اتخذ حدیثه مذهباً

همدا د تقلید او مقلدینو ماهیت دی چې له ډېره وخته ما هم غوټې پکې وهلې. اوس راشئ دا کتاب ولولئ او د خپل ځان په اړه پخپله پرېکړه وکړئ!.

والله یهدي الی سواء السبیل

محمود الحسن الجمیري

د بنوري ټاون کراچي، جامعه اسلامیه، پخوانی زدکوونکی

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

ان الحمدلله نحمده ونستعينه ونستغفره ونعوذبالله من شرورانفسناومن سيئات اعمالنامن يهده الله فلامضل له ومن يضلله فلاهادى له. واشهد ان لااله الاالله وحده لاشريک له واشهدان محمداعبده ورسوله وصلى الله على امام الانبياء والمرسلين وعلى آله واصحابه اجمعين وعلى من تبعهم باحسان الى يوم الدين.

اما بعد: فقد قال الله تعالى في كتابه الكريم:

اتَّبِعُواْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكُم مِّن رَّبِّكُمْ وَلاَ تَتَّبِعُواْ مِن دُونِهِ أَوْلِيَاء قَلِيلاً مَّا تَذَكَّرُونَ. (الاعراف، ۳ آية)

ژباړه: (اې مؤمنانو !) د هغه څه پيروي وکړئ چې ستاسو د رب له خوا درته نازل شو، له هغه پرته د نورو اولياوو پيروي مه کوئ، ډېر لږ پند اخلئ.
رسول اکرم ﷺ ويلي دي:

تركتكم على بيضاء ليلهاكنهارهالايزيغ عنهابعدي الاهالک.

(رواه احمد، وقال رسول الله ﷺ تركت فيكم امرين لن تضلوماتمسكتم بهماكتاب الله وسنة نبيه، رواه مالک رحمه الله فى موطأباب ۴۶/ ۳والحاكم فى المستدرک والتبريزي فى المشكوة حديث ۱۸۶والسيوطي فى جامع الصغير حديث: ۲۹۳۷سلسة الاحاديث الصحية ۱۷۶۱)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: تاسو مې پر داسې نور پرېښوولاست چې شپه يې لکه ورځ داسې ده، له هلاکېدوونکي پرته بل څوک به ورڅخه وانه وړي.

څو ورځې وړاندې مې د (ترويحات خمسه) په نوم د ميرمحمد رباني او (اغراض جلالين) په نوم د مولوي عبدالغني صاحب کتابونه ترلاسه کړل.

دغو دواړو پوهانو له خپل بې انصافه او تېري ډک دريځ سره د تقليد ثابتولو ناکامه هڅه کړې وه، بلکې ليکلي يې وو چې له تقليده په لومړي ځل شيطان بېزاره او لاس پر سر شو او همدا دعوه د بنوري ټاون د جامعه اسلاميه استاد مولانا مفتي محمدولي دروېش صاحب هم پخپل کتاب (ايا د جنازې په لمانځه کې فاتحه سنت ده؟) کړې ده. تر دې لويه خبره خو يې لا دا کړې ده چې موسی ﷺ د خضر ﷺ مقلد و.

تر دې وړاندې چې زه پر دې بحث وکړم، درنو لوستونکو ته بايد دا ووايم چې تقليد څه ته وايي، تعريف يې څه شی دی او ايا الله ﷻ په قرآن کريم کې د تقليد اجازه کړې ده؟ همدارنګه احناف او غيراحناف تېر شوي علماء تقليد ته په کومه سترګه ګوري او په دې اړه يې نظر څه دی؟.

تقليد د احنافو په اند:

۱- فان التقليد هوالاخذ بقول الغير بغير معرفة دليله. (عقود رسم المفتي، صفحة ۲۳، للعلامه محمد ابن عابدين شامي)

يعنې له دليل پرته د يو چا خبره منل تقليد دی.

۲- التقليد العمل بقول الغير من غيرحجة. (مسلم الثبوت ۲/۳۵۰)

يعنې له دليل پرته د يو چا خبره عملي کول تقليد دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳- التقليد اتباع الانسان غيره فيما يقول او يفعل معتقدا الحقيقة فيه من غير نظروتامل في الدليل كان هذالمتبع جعل قول الغيراوفعله قلادة فى عنقه من غيرمطالبة الدليل. (د حسامي حاشيه)

ژباړه: تقليد دا دی چې يو څوک د بل چا د خبرې او فعل پيروي وکړي، خو د هغه دليل ته نظر ونه کړي، ګواکې دې سړي د هغه بل قول او فعل له دليل پرته پخپله غاړه کې د غاړکۍ په شان اچولی دی.

۴- قال ابن الهمام: التقليدالعمل بقول من ليس قوله احدی الحجج بلاحجة. (تيسيرالتحرير)

ژباړه: علامه ابن الهمام رحمه الله وايي: تقليد د هغه چا خبره بې دليله منل چې قول يې دليل نه وي.

په قران کريم کې د تقليد غندنه:

اوس راشئ دا خبره پر قرآن کريم عرض کړو چې ايا زموږ لپاره له دليل پرته د يو چا د خبرې منل روا دي، که نه؟

الله ﷻ وايي:

قُلْ هَاتُواْ بُرْهَانَكُمْ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ. (البقرة، ۱۱۱ آية)

ژباړه: ته ورته ووايه (چې که پخپل فعل او قول کې) رښتيني ياست، نو دليل راوړئ!.

خو په هر وخت کې د مقلد تګلار دا پاتې شوې چې کله هم له ده څخه د دليل غوښتنه شوې، نو ده په دليل کې د خپلو پلرونو او نيکه ګانو عمل وړاندې کړی او ويلي يې دي چې څومره بزرګانو دا کار کړی، ايا هغوی ټول بې لارې وو؟.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عین په همدې ډول چې کله یوه حنفي، یا شافعي او یا بل یوه ته وو ایې چې ورو ره ! د الله قرآن کریم او یا نبوي حدیث خو داسې وایي، نو وایي زموږ پلار او نیکه تل په هدایه(کتاب) عمل کړی دی، زموږ لپاره هماغه کافي دي. قرآن کریم همدا خبره داسې بیانوي:

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْاْ إِلَى مَا أَنزَلَ اللّهُ وَإِلَى الرَّسُولِ قَالُواْ حَسْبُنَا مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءنَا أَوَلَوْ كَانَ آبَاؤُهُمْ لاَ يَعْلَمُونَ شَيْئًا وَلاَ يَهْتَدُونَ. (المائده، ۱۰۴ آية)

ژباړه: کله چې دوی ته وویل شي د الله نازل کړي کتاب او رسول ته راشئ ! دوی وایي موږ ته هغه څه بس دي چې له پلرونو راپاتې دي، ایا د دوی پلرونه داسې نه وو چې نه په هېڅ پوهېدل او نه پر هدایت وو؟.

فَلاَ وَرَبِّكَ لاَ يُؤْمِنُونَ حَتَّىَ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لاَيَجِدُواْ فِي أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُواْ تَسْلِيمًا. (النساء، ۶۵ آية)

ژباړه: ستا په رب قسم ! دوی تر هغو مومنان کېدای نه شي، تر څو چې خپلمنځي اختلافاتو کې تا دربیمګړی نه کړي، بیا ستا پر پرېکړه په ځان کې تکلیف احساس نه کړي او پوره تسلیم شي.

دا مبارک آیت وایي چې کوم څوک د رسول ﷺ په پرېکړه خوښ نه شي، هغه هېڅکله مومن کېدای نه شي.

د دغو آیتونو په رڼا کې تاسو پخپله پرېکړه وکړئ چې ایا اوس هم د تقلید په ناروا توب کې شک شته؟ ایا الله ﷻ له دلیل پرته په دین د عمل کولو امر کوي، که په دلیل سره؟.

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله ﷻ وايي:

وَلَاتَقفُ مَالَيْسَ لَکَ بِهِ عِلْمٌ. (الاسراء، ۳۶ آية)

يعنې په هغه شي مه پسې کېږه چې علم پرې نه لرې.

ايا دا ټول آيتونه د تقليد امر کوي، که له هغه منعه؟ اوس کېداى شي يو څوک دا ووايي چې موږ خو د خپلو علماوو پيروي کوو، علماء په دين پوهېږي او د الله ﷻ امر هم داسې دى:

فَاسْئَلُوْااَهْلَ الذِّکْرِاِنْ کُنْتُمْ لَّاتَعْلَمُوْنَ. (النحل، ۴۳ آية)

ژباړه: که د يو شي په اړه نه پوهېږئ، له علماوو پوښتنه وکړئ!

د اهل حديثو عوام هم له خپلو علماوو پوښتنه کوي، نو څه وجه ده چې موږ ته بد ويل کېږي؟ نو ځواب دا دى:

که له چا څخه د پوښتنې نوم تقليد وي، نو بيا نن-سبا په ګرده نړۍ کې حنفي نشته، ځکه امام ابوحنيفة رحمه الله عليه خو په نړۍ کې وجود نه لري، هر سړى د خپلې سيمې له علماوو او مفتيانو څخه پوښتنه کوي، نو بيا خو دى د هماغه خپلې سيمې يا مسجد د امام مقلد شو، نه د امام صاحب. که يو څوک ووايي چې زموږ امام خو د امام ابوحنيفة رحمه الله قول راته بيانوي، ځکه نو موږ د خپل مسجد يا سيمې د امام مقلدين نه يو، بلکې د امام ابوحنيفة رحمه الله مقلدين يو، نو موږ وايو عين په همدې ډول چې کله يو څوک زموږ څخه پوښتنه کوي، نو د رسول اکرم ﷺ حديث ورته بيانوو، له همدې وجې هغه زموږ مقلد نه، بلکې د رسول اکرم ﷺ مقلد دى.

بله خبره دا ده چې پورتنى آيت پخپله پر مقلدينو رد دى، نه تائيد، ځکه که يو څوک علم ونه لري هغه پوښتنه کوي، تر پوښتنې وروسته پوهېږي. په آيت کې همداسې راغلي: ان کنتم لاتعلمون. يعنې که مو علم نه درلود، نو پوښتنه وکړئ، څو له هغه سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

سم عمل وکړئ. حال دا چې تقلید له څه دلیل او حجت پرته د یو چا په خبره عمل کول، لکه څرنګه چې یې وړاندې له تعریف سره حوالې تېرې شوې.

همدارنګه امام شافعي رحمه الله په (فقه الاکبر) کې د تقلید تعریف داسې کوي:

التقلید قبول قول من لایدری ماقال من این قال؟ وذالک لایکون علما. (الفقه الاکبر، ۷ صفحه)

یعنې تقلید د یو چا خبره منل پرته له دې چې څه وایي او له کومه ځایه یې دا خبره کړې ده؟ او دا علم نه دی.

دربیمه خبره دا ده چې الله ﷻ له علماوو څخه د هغوی د شخصي رایې د پوښتلو امر نه دی کړی، بلکې ویلي یې دي چې له هغوی څخه د الله ﷻ او رسول اکرم ﷺ د فرمان پوښتنه وکړئ چې هغوی څه وایي؟ حال دا چې نن-سبا هېڅ حنفي عالم پر قرآن او نبوي احادیثو فتوا نه ورکوي، بلکې پر شامي، فتاوی دیوبند، هدایه او نورو فتاواوو فتویٰ ورکوي. په داسې حال کې چې مستفتي یا پوښتنه کوونکی لیکي چې د قرآن او حدیث په رڼا کې ځواب راکړئ. هو! هغه خلک به څنګه پر قرآن او حدیث فتوا ورکوي، ځکه دوی نورو کتابونو ته هم د قرآن درجه ورکوي.

د احنافو وینا ده:

ان الهدایه کالقران قد نسخت من قبلها في الشرع من کتب. (مقدمة الهدایه، ۲ ټوک)

ژباړه: هدایه لکه قرآن داسې ده، په شریعت کې یې پخواني کتابونه ټول منسوخ کړل.

د احنافو مطلب دا دی چې؛ لکه څنګه چې تر قرآن کریم وړاندې ټول کتابونه منسوخ شوي، په هغوی عمل کول ګمراهي او کفر دی، همدارنګه چې تر هدایې وړاندې کوم کتابونه لیکل شوي، هغوی ټول منسوخ شوي دي، که څه هم هغه بخاري، مسلم، یا د امام مالک رحمه الله موطأ، یا د امام شافعي رحمه الله کتاب الام او یا د امام احمد

(c) ketabton.com: The Digital Library

رحمة الله مسند وي. په دغو کتابونو عمل کوونکی ګويا په منسوخ شويو کتابونو عمل کوي او له اسلامه وتلی دی.

همدا خبره د شاولي الله صاحب په خوله هم واورئ !:

وترى العام سيماالیوم في كـل قطريتقيـدون بمـذهب مـن مـذاهب المتقـدمين يـرون خروج الانسان من مذهب من قلده ولوفي مسألة كالخروج من الملة كانـه نبـى بعـث اليـه وافترضت طاعته عليه وكان اوائل الامة قبـل المأئـة الرابعـه غيرمتقيـدين بمـذهب واحـد. (التفهيمات الالهيه، ۱ ټوک، ۲۰۶ مخ. حجة الله البالغة ۱ ټوک، ۴۴۵ مخ)

ژباړه: عام خلک په ځانګړي ډول نن-سبا ؛ د مخکنيو د مذهب مقلدين دي، دوی داسې فکر کوي چې له هغه مذهبه چې دوی يې تقليد کوي، وتل، که څه هم په يوه مسئله کې وي، ګواکې د اسلام پرېښوول دي، دوی خپل امام لکه نبي داسې بولي او اطاعت يې فرض ګڼي، حال دا چې د امت مخکني خلک تر څلورمې پېړۍ وړاندې د هېڅ مقلدين نه وو.

دې ته بيا ګوره ! احناف پر هر هغه چا لعنت وايي چې د امام ابوحنيفة رحمه الله قول ونه مني.

فلعنة ربنا اعدادرمل على من رد قول ابي حنيفة رحمه الله. (ردالمحتار، ۱ ټوک، ۶۳ مخ)

يعنې پر هغه چا دې د شګو په اندازه لعنت وي چې د امام صاحب قول نه مني.

اوس راشه زه تاسو ته دا ووايم چې کومو نباغلو د امام صاحب قول نه دی منلی چې اوس شپه او ورځ احناف پر هغوی لعنت وايي:

امام مالک، امام محمد، امام ابويوسف، امام شافعي، امام احمد بن حنبل، امام بخاري، امام نسائي، امام طحاوي، امام ابن حزم، امام ابن عبدالبر، امام نواوي او امام ابن تيمية رحمهم الله تعالى عليهم اجمعين.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نور هم د امت ډېر لوی-لوی علماء شته چې د امام صاحب قول يې نه دی منلی، اوس نو تاسو فيصله وکړئ چې د امت پر داسې سترو علماوو لعنت ويل د احنافو ديندارۍ ده؟.

سره له دې چې رسول اکرم ﷺ ويلي چې کله زما په امت کې پنځلس خويونه موجود شي، نو پر هغوی به د الله ﷻ عذاب نازل شي، په هغوی کې يو هم (اذالعن اخرهذه الامة اولها.) (ترمذي حديث نمبر ۲۲۱۰، ابن ماجه) يعنې کله چې د دې امت وروستني پر مخکنيو لعنت ووايي.

يو بل ځای رسول اکرم ﷺ وايي:

من لعن مومنافهو كقتله. (بخاري، كتاب الادب، باب ۴۴، حديث نمبر ۶۰۴۷)

يعنې پر مومن لعنت ويل لکه د هغه وژل داسې دي.

په نړۍ کې تر ټولو بد خلک هغه دي چې الله ﷻ د انبياوو په ژبه پرې لعنت ويلی دی. الله ﷻ پر بني اسرائيلو د داؤد او عيسی عليهما السلام په ژبه لعنت ويلی دی:

لُعِنَ الَّذِينَ كَفَرُواْ مِن بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَى لِسَانِ دَاوُودَ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ذَلِكَ بِمَا عَصَوا وَّكَانُواْ يَعْتَدُونَ. (المائده، ۷۸ آية)

ژباړه: په بني اسرائيلو کې پر کافرانو شويو د داؤد او عيسی عليهما السلام په ژبه لعنت ويل شوی دی، دا له دې کبله چې دوی سرکښي کړې وه او تېری به يې کاوه.

خو په څلورو مذهبونو کې دا ويار يوازې او يوازې احنافو ګټلی، ځکه په څلور سره فقهي مسلکونو کې يوازې دوی حلاله منې چې پر کوونکي او هغې ته هڅوونکي يې نبي کريم ﷺ لعنت ويلی دی.

عن ابن مسعود ﷺ قال: لعن رسول ﷺ المحلل والمحلل له. (رواه الترمذي وقال حديث حسن صحيح حديث نمبر ۱۱۲۰، ابوداؤد حديث نمبر ۲۰۷۶، ابن ماجه او دارمي)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: له عبدالله بن مسعود ﷺ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ پر هغه چا چې (تر دريو طلاقونو وروسته د بل مېړمن) حلالوي او هغه چا چې دا مېړمن د ده لپاره حلالېږي، لعنت ويلی دی.

د احنافو ښېرا تر ننه يقيناً چا ته نه ده رسېدلې، خو د رسول الله ﷺ ښېرا نه ردېږي، تر قيامته به پاتې وي.

درنو لوستونکو! دا د مقلدينو له خوا د امامانو د منلو او احترام طريقه ده.

راځئ وړاندې ځو، که د يوه ساعت لپاره ومنو چې په (فَاسْئَلُوْا اَهْلَ الذِّكْرِاِنْ كُنْتُمْ لَاتَعْلَمُوْنَ) سره تقليد ثابتېږي، نو راځئ وګورو د دې آيت په اړه د احنافو اند څه دی؟:

فَإِن كُنتَ فِي شَكٍّ مِّمَّا أَنزَلْنَا إِلَيْكَ فَاسْأَلِ الَّذِينَ يَقْرَؤُونَ الْكِتَابَ مِن قَبْلِكَ لَقَدْ جَاءكَ الْحَقُّ مِن رَّبِّكَ فَلاَ تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ. (يونس، ۹۴ آية)

ژباړه: که ته د هغه څه په اړه شک لرې چې موږ درته نازل کړي، نو له هغو کسانو سوال وکړه چې تر تا مخکې کتاب (تورات او انجيل) لولي، بېشکه تا ته حق راغلی، نو هېڅکله له شک کوونکو څخه مه کېږه.

ايا دلته به هم احناف وايي چې رسول اکرم ﷺ ته الله ﷻ د يهودو او نصاراوو د تقليد امر کړی دی؟ که داسې نه وي او يقيناً ده هم نه، نو احناف د (فاسئل) ترجمه په تقليد نه کولای شي او نه به يې وکړي.

قرآن پخپله د خپلو ځينو مضامينو ترجمه کوي، نو معلومه شوه چې دلته د (فاسئلو) معنا تحقيق دی، نه تقليد. لکه احناف او نور مقلدين چې يې دعوه کوي او د آيت دا ترجمه موږ پخپله له ځانه نه ده کړې، بلکې د آيت مخکنۍ برخه همدا وايي:

وَمَا أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ إِلاَّ رِجَالاً نُّوحِي إِلَيْهِمْ فَاسْأَلُواْ أَهْلَ الذِّكْرِ إِن كُنتُمْ لاَ تَعْلَمُونَ.

(النحل، ۴۳ آية)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: موږ ترتا وړاندې نه وو لېږلي، مګر نارينه چې هغوی ته به مو وحې کوله، که په دې اړه معلومات نه لرئ نو د علم له خاوندانو پوښتنه وکړئ (يعنې تحقيق وکړئ).

که دلته د (فاسئلوا) ترجمه په تقليد وشي، نو بيا خو يې معنا دا شوه چې که تاسو د محمد ﷺ په نبوت کې شک لرئ، نو د علم د خاوندانو يعنې يهودو او نصاراوو تقليد وکړئ. حال دا چې هېڅ مفسر له دې آيته دا معنا نه ده اخيستې، آن موسی عليه السلام ته هم د قرآن کريم په شتون کې په تورات د عمل کولو اجازه نشته. **اللهم اهد قومي فانهم لايعلمون**

د تقليد په رد کې د صحابه کرامو رضي الله عنهم ويناوې:

اوس راځئ وګورو د تقليد په اړه د صحابه کرامو رايه څه وه:

وعن ابن مسعود رضي الله عنه قال: لايقلداحدکم دينه رجلاان آمن آمن وان کفر کفر. (ارشاد الفحول، ۲ ټوک، ۳۵۷ مخ او اعلام الموقعين، ۲ ټوک، ۱۶۸ مخ)

ژباړه: له ابن مسعود رضي الله عنه څخه روايت دی چې هغه وويل: په تاسو کې هېڅوک بايد د بل تقليد ونه کړي چې که هغه ايمان راوړي، دی ايمان راوړي، که هغه کافر کېږي دی هم کافر کېږي.

وقال ابن عباس رضی الله عنهما: يوشک ان تنزل عليکم حجارة من السماء اقول: قال رسول الله ﷺ وتقولون قال ابوبکروعمر. (زادالمعاد، ۲ ټوک، ۱۹۵ مخ)

ژباړه: عبدالله بن عباس رضی الله عنهما ويلي دي: ژر ده چې پر تاسو به له اسمانه ډبرې راواوري، ځکه زه د رسول الله ﷺ خبره درته کوم او تاسو وايا ست ابوبکر داسې ويلي او عمر.

نن د مقلدينو حالت بالکل همداسې دی، کله چې له امامه يوه خبره نه وي نقل شوې، نو دوی هېڅکله د هغې منلو ته چمتو نه وي، همدارنګه که له امامه د حديث پر خلاف کومه خبره رانقل شوې وي، نو دوی يې په هېڅ ډول نه پرېږدي، بلکې وايي: ايا

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ امام ته دا حدیث نه و رسېدلی؟ چې هغه دا حدیث نه دی عملي کړی، نو موږ یې ولې عملي کړو !.

د دوی مطلب دا دی چې زموږ امام ته د نبي کریم ﷺ هر حدیث رسېدلی و. که یو څوک له دوی څخه پوښتنه وکړي چې ایا ستاسو امام له یو لک څلوېښت زره صحابه کرامو سره لیدلي وو؟ که وایي هو ! نو د ورځې په څېر ښکاره دروغ دي او که وایي ورسره لیدلي یې نه وو او یقیناً یې ورسره لیدلي هم نه وو، نو بیا به دا هم مني چې یقیناً ټول احادیث نه وو ورته رسېدلي.

اوس پوښتنه دا ده چې له امام مالک، امام شافعي، امام احمد بن حنبل، امام بخاري، امام مسلم او نورو محدثینو رحمة الله علیهم سره چې ستاسو د مذهب مخالف کوم حدیثونه دي، دا هغوی له ځانه جوړ کړي دي، که هغوی له امام ابو حنیفة رحمه الله سره دښمني درلوده او یا یې غوښتل د هغه پر خلاف ځان ته مذهب او ډله جوړه کړي؟

حال دا چې د صحیح حدیث په مقابل کې د صحابي قول او فعل هم حجت نه دی. دا خبره موږ له ځانه نه کوو، بلکې له ستر صحابي څخه یې واوره ! عبد الله بن عمر رضی الله عنهما د یو چا د پوښتنې په ځواب کې وایي:

قال عبدالله بن عمر: ارأیت ان کان ابي نهی عنهاوصنعها رسول الله ﷺ آأمرابي یتبع ام امر رسول الله ﷺ؟ فقال الرجل: بل امر رسول الله! فقال: فقدصنعها رسول الله ﷺ. (رواه الترمذي، باب ماجاء في التمتع رقم الحدیث ۸۲۴)

ژباړه: عبد الله بن عمر رضی الله عنهما (یوه سړي ته چې له ده څخه یې د حج تمتع په اړه پوښتنه کړې وه) وویل: ته راته ووایه چې که زما پلار له حج تمتع منعه کړې وي، خو رسول اکرم ﷺ کړی وي، ایا ته زما د پلار پیروي کوې، که د رسول اکرم ﷺ؟ هغه سړي وویل: نه ! د رسول اکرم ﷺ پیروي کوم، نو عبد الله بن عمر رضی الله عنهما ورته وویل: بېشکه رسول اکرم ﷺ دا کار کړی دی.

له دې څخه دا خبره څرګنده شوه چې د صحابه کرامو ﷺ په اند هم د رسول اکرم ﷺ د حدیث په مقابل کې د یو صحابي فعل او قول حجت نه دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تقلید په رد کې د احنافو ویناوې:

د مسلم الثبوت لیکوال لیکي:

اذلاواجب الاماواجبه الله ولم یوجب علی احدان یتمذهب بمذهب رجل من الائمـة. (مسلم الثبوت ۲ ټوک، ۳۵۵ مخ)

ژباړه: ځکه له هغه پرته واجب نشته چې الله ﷻ واجب کړی وي او پر هېچا لازمه نه ده چې په امامانو کې د یوه مذهب پیروي وکړي.

بیا وایي:

اجمع المحققون علی منع العوام من تقلیدالصحابة. (مسلم الثبوت ۲ ټوک، ۲۵۶ مخ)

ژباړه: محققینو پر دې اجماع کړې چې عوامو ته د صحابه وو د تقلید اجازه نشته.

د دوی عجیب تقسیم دی، پر ځان د امام تقلید فرض ګڼي، خو د صحابه کرامو تقلید روا نه بولي، سره له دې چې هغوی په علم، تقوا او پوهه کې تر امامانو څو چنده لوړ وو.

عوام د هغوی له تقلیده منعه کوي، دا نو د دې آیت مصداق دی: تِلْكَ اِذًا قِسْمَةٌ ضِيْزٰى. یعنې دا ډېر ظالمانه وېش دی.

ملا علي قاري حنفي لیکي:

ان الله لم یکلف احداان یکون حنفیا او مالکیا او شافعیا او حنبلیا بـل کلفهـم الله ان یعلمواالسنة. (شرح عین العلم، ۳۲۶ مخ)

ژباړه: الله ﷻ هېڅوک په دې نه دی مکلف کړی چې حنفي، مالکي، شافعي او حنبلي شي، بلکې الله ﷻ هر سړی د رسول اکرم ﷺ پر سنتو ملکف کړی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس راځئ دا وګورو چې ايا پخپله امام ابو حنيفة رحمة الله عليه د خپل تقليد امر کړی دی، که نه؟ !:

سئل ابوحنيفة اذا قلت قولا وکتاب الله يخالفه. قال اترکوا قولي بکتاب الله قال واذا قلت قولا وحديث رسول الله ﷺ يخالفه قال: اترکوا قولي بخبر الرسول. (عقدالجيد ۴۵ مخ)

ژباړه: له امام ابو حنيفة رحمه الله څخه يو چا پوښتنه وکړه چې که ته داسې خبره وکړې چې هغه له قرآن کريم سره مخالفه وي، نو موږ څه وکړو؟ ده وويل: د قرآن کريم په مقابل کې زما خبره پرېږدئ. له هغه څخه بيا پوښتنه وشوه چې که ستا خبره د رسول اکرم ﷺ له حديث سره مخالفه وي، بيا څه وکړو؟ ده ځواب ورکړ: د رسول اکرم ﷺ د حديث په مقابل کې زما خبره پرېږدئ.

اوس راشئ دا وګورو چې امام ابو حنيفة رحمه الله د يو چا تقليد کاوه، که نه؟ !.

اني لااقلدالتابعي لانهم رجال ونحن رجال ولايصح تقليدهم. (نورالانوار، ۲۱۹ مخ)

ژباړه: امام ابو حنيفة رحمه الله وايي: زه د تابعي تقليد نه کوم، ځکه دی هم يو سړی دی، زه هم. د دوی تقليد صحيح نه دی.

همدارنګه علامه شامي حنفي ليکي:

اذا صح الحديث وکان على خلاف المذهب عمل بالحديث ويکون ذالک مذهبه ولايخرج مقلده عن کونه حنفيابالعمل به فقد صح عن ابي انه قال: اذا صح الحديث فهو مذهبي. (شرح عقود رسم المفتي، لابن عابدين، ۱۹ مخ.

ژباړه: کله چې حديث صحيح شي او د مذهب مخالف وي، نو په حديث عمل کېږي او دا د امام صاحب مذهب هم دی او په دې سره د امام صاحب مقلد له تقليده نه وزي، ځکه امام صاحب ويلي دي: کله چې حديث صحيح شي، هماغه زما مذهب دی.

همدارنګه وړاندې ليکي:

فاذا ظهرله صحة مذهب غيرامامه في واقعة لم يجزله ان يقلدامامه. (شرح عقود رسم المفتي، ۲۴ مخ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: که یو چا ته په یوه واقعه کې له خپل امام پرته د بل امام مذهب پر حق وبرېښي، نو ده ته روا نه ده چې د خپل امام تقلید وکړي.

د دغو ټولو خبرو او دلایلو تر لوستلو وروسته که مقلد ډاډمن نه وي، نو بیا مورږ د ده په اړه هغه خبره کوو چې علامه عبدالحي لکهنوي حنفي کړې ده:

قدتعصبوافی الحنفیة تعصباشدیداوالتزموابمافی الفتاوا التزاماشدیداوان وجدواحدیثاصحیحاواثرا صریحاعلی خلافه وزعموااانه لوکان هذا صحیا لاخذ صاحب المذهب ولم یحکم بخلافه وهذاجهل منهم. (النفع الکبیر، ۱۴۵ مخ)

ژباړه: د احنافو یوه ډله په سخت تعصب اخته ده او په ډېره کلکه د فتاواوو په کتابونو پورې نښتي دي، که دوی کوم صحیح حدیث او یا اثر پیدا کړي چې د دوی د مذهب مخالف وي، نو وایي: که دا حدیث صحیح وای، امام صاحب به ارومرو له دې سره سمه فتوی ورکولای، د هغه پر خلاف به یې پرېکړه نه کوله او دا د دوی ناپوهي ده.

د تېرو شویو امامانو مذهب:

شاید اوس د یو چا په ذهن کې دا خیال پیدا شي چې که د تقلید په اړه د دغو سترو شخصیتونو دا نظر او فتوا وي، نو هغوی ولې تقلید کاوه؟!.

نو راشئ اوس زه دا درته ووایم چې هغوی تقلید کاوه، که نه؟ په یاد ولرئ چې کله زه وایم فلاني حنفي، یا مالکي، یا شافعي او یا حنبلي، نو د دې مطلب دا نه دی چې هغه تقلید کاوه، بلکې هر یو له خپل دلیل او اجتهاد سره سم روان و. که څوک دا پوښتنه وکړي چې بیا نو حنفي ولې بلل کېږي؟ نو ځواب یې دا دی؛ د دوی د استدالډول او استنباط شکل عین هغه ډول و لکه د دوی د مشرانو او استادانو، ځکه نو دوی ته حنفي ویل کېږي. دا مطلب یې نه دی چې دوی په هر څه کې تقلید کاوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مثلاً د امام ابو حنیفة رحمه الله لوی شاګردان امام ابو یوسف او امام محمد رحمهما الله وو او دوی په دې معنا حنفیان وو چې دوی په هغه مکتب کې زدکړې کړې وې، چې مشر او مؤسس یې امام ابو حنیفة رحمه الله و. په دې معنا حنفیان نه وو چې د ده تقلید یې کاوه، ځکه د مقلد لپاره په هېڅ صورت دا روا نه ده چې د خپل امام خبره رد کړي.

سره له دې چې امام ابو یوسف او امام محمد رحمه الله په درې ثلثه مسایلو کې له خپل استاد سره مخالفت کړی دی. همدارنګه د امام مالک، امام شافعي او امام احمد رحمهم الله له فکري مکتب سره تړاو درلودونکي هم دوی ته منسوبېږي، خو مقلدینو یو هم نه دی معاف کړی، د هر یوه په غاړه کې یې د تقلید رسۍ وراچولې ده، آن شاګردان یې هم د خپل استاد مقلدین بللي دي. حال دا چې په هغوی کې یوه هم نه ځان حنفي، نه مالکي، نه شافعي او نه حنبلي بللی دی، او که هغه مسایل راغونډ کړل شي چې دغو شاګرانو له خپلو استادانو سره پکې مخالفت کړی، نو یو لوی کتاب ترې جوړېدای شي.

تاسو پخپله وګورئ! مقلدین چې کوم نباغلي د حنفي یا شافعي په نوم یادوي، هغوی د خپل ځان په اړه څه لیکي؟! علامه شامي لیکي:

الائمة الشافعیه کالقفال والشیخ ابن علي والقاضي حسین رحمهم الله کانوایقولون لسنامقلدین للشافعي بل وافق راینارایه ویقال مثله في اصحاب ابي حنیفه رحمه الله مثل ابي یوسف ومحمدرحمهماالله بالاولی وقد خالفاه فی کثیرمن الفروع. (عقود رسم المفتي، ۲۵ مخ)

ژباړه: شافعي امامانو لکه: قفال، شیخ ابن علي او قاضي حسین ویلي؛ موږ د امام شافعي رحمه الله مقلدین نه یو، بلکې زموږ رایه د هغه له رایې سره برابره شوې ده او د امام ابو حنیفة رحمه الله د اصحابو امام ابو یوسف او امام محمد رحمهما الله په اړه همداسې ویل کېدای شي، ځکه هغوی په ډېرو مسایلو کې له امام صاحب سره مخالفت کړی دی.

همدارنګه امام طحاوي رحمه الله هم په کتاب الاثار کې د امام صاحب ډېر مسایل رد کړي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قال الطحاوي لابن حربویه لایقلدالاعصبي اوغبي. (عقود رسم المفتي، **۲۶** مخ)

ژباړه: امام طحاوي ابن حربویه ته ویلي چې تقلید یا متعصب کوي او یا غبي.

همدارنګه د روح المعاني لیکوال علامه الوسي حنفي لیکي:

ان کان للضلالة اب فالتقلیدابوها. (روح المعاني، لومړی ټوک، **۹۷** مخ)

ژباړه: که ګمراهي پلار ولري، نو تقلید یې پلار دی.

همدارنګه امام نووي شافعي رحمه الله چې په منځلاریتوب کې یوه بېلګه وه، د امام شافعي رحمه الله ډېر هغه مسایل چې د صحیحو احادیثو مخالف وو، رد کړي او صحیح احادیث یې خپل مذهب ګرځولی دی. پخپله د النووي المجموع وګورئ او لیکلي یې دي چې همدا د امام شافعي رحمه الله مذهب دی، ځکه د امام شافعي رحمه الله وینا ده: **اذا صح الحدیث فهو مذهبي.** یعنې صحیح حدیث زما مذهب دی.

خو د اوسنیو احنافو په اند چې څوک د امام صاحب قول پرېږدي، په صحیح حدیث عمل وکړي، نو هغه له سمې لارې اوړي. د سپکو-سپورو لایق ګرځي او په دې هر څوک ښه خبر دی. پر دې سربېره لوی ظلم دا دی چې صحیح حدیث په ناسمو تاویلونو د خپل مذهب تابع کوي. د ایمان غوښتنه خو دا ده چې مذهب د صحیح حدیث تابع شوی وای.

رسول اکرم ﷺ وایي:

لایؤمن احدکم حتی یکون هـواه تابعالماجئـت بـه. (رواه البغوي في شرح السنة والنووي في اربعینه وقال هذاحدیث حسن رقم الحدیث **۴۱** وهو صحیح معنا)

ژباړه: په تاسو کې هېڅوک تر هغو مومن نه دی چې نفسي غوښتنې یې زما د راوړي دین تابع نه شي.

پر دې لوی جرم د احنافو سترو علماوو هم اقرار کړی چې په هغوی کې یو مولوي اشرف علي تهانوي هم دی، نوموړی لیکي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځينې مقلدين خپل امامان له تېروتنې معصوم او د هغوی پيروي فرض بولي او په دې باور دي چې که څه هم د امام صاحب قول هر څومره د صحيح حديث مخالف دی، دليل يې له قياس پرته بل شی نه دی. بيا هم په حديث کې ډېرې نيمګړتياوې راباسي او په ډېرو لېرو تاويلونو سره هغه حديث ردوي، خو د امام قول نه پرېږدي. داسې تقليد حرام او د الله ﷻ د دې قول مصداق دی:

اتخذوا احبارهم ورهبانهم اربابامن دون الله. (فتاویٰ امدادیه، ۴ جلد، ۹۰ صفحه)

يعنې دوی خپل علماء او پوهان له الله ﷻ پرته په ربوبيت نيولي وو.

د قران کريم او نبوي احاديثو پر خلاف د علامه کرخي حنفي له خوا د اصولو جوړول

قرآن کريم او نبوي احاديث د بېځايه تاويلونو په مټ د خپل مذهب تابع کول د احنافو اساسي اصول دي، آن ځينو حنفي علماوو ويلي: کوم آيت يا حديث چې زموږ د مذهب مخالف وي، هغه آيت يا حديث منسوخ دی.

وګوره ! دوی ليکي:

ان کل آيت تخالف قول اصحابنافانهاتحمل على النسخ اوعلى الترجيح والاولى تحمل على التأويل من جهة التوفيق. (اصول الکرخي، ۸ مخ)

ژباړه: هر آيت چې زموږ د مذهبي علماوو له قوله مخالف وي، هغه يا منسوخ دی يا به پر ترجيح حمل کېږي او ښه خبره دا ده چې تاويل پکې وشي، ترڅو زموږ د مذهب او آيت تر منځ توفيق راشي.

بل ځای ليکي:

ان کل خبريجئ بخلاف قول اصحابنافانه يحمل على النسخ اوعلى انه معارض بمثله.

(اصول الکرخي، ۲۹ مخ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: هر هغه حديث چې زموږ د مذهبي علماوو د قول پر خلاف وي، هغه به يا پر نسخه او يا پر دې حمل کېږي چې په مقابل کې يې بل داسې حديث شته چې زموږ تائيد کوي.

د مکې مشرکينو هم رسول اکرم ﷺ ته عين همدا ډول اصول وړاندې کړي وو او ورته ويل به يې:

د قرآن کومه برخه چې زموږ د عقايدو مخالفه ده، هغه منسوخه کړه، بيا دې خبره منو او ايمان درباندې راوړو. اعاذنا الله من مثل هذالتحريف

پر ملائکو د تقليد تور لګول

اوس خپل اصلي بحث ته ځو چې په هغه کې ميرمحمد صاحب شيطان لومړی غيرمقلد بللی، نوموړی ليکي:

کله چې ادم ؑ د خپل وخت خليفه يا امام اعظم شو، نو ملائکو يې تقليد وکړ چې د ادم د مقلدينو په نوم مشهوره شوې او دوی لومړني مقلدين وو. په اول ځل چې چا له تقليده تېښته وکړه هغه شيطان وو، عين په همدې ډول په محمدي امت کې د امام اعظم رحمه الله له تقليده د تښتېدوونکو نوم غيرمقلدين دی چې د ابليس لعين پيروي او تقليد په خوښي خپلوي، خو د امام اعظم رحمه الله له تقليده تښتي. احناف د امام اعظم رحمه الله مقلدين دي او د ملائکو په شان د خپل ستر امام په تقليد وياړي. د نوموړي د خبرې خلاصه دا شوه چې د امام اعظم تقليد نه کوونکی يا شيطان او يا د هغه يار دی، خو څوک چې د هغه تقليد کوي، هغه يا فرشته او يا د هغوی پر لار روان دی.

ځواب: لومړی خبره دا ده چې تا ادم ؑ خليفه يا امام اعظم بللی، نو ته يو ځل دا ووايه چې خليفه څه ته وايي؟!.

الخليفه: الامام الذي ليس فوقه امام. يعنې خليفه هغه امام ته وايي چې تر ده پورته بل امام نه وي، نو تا په کوم دليل امام ابوحنيفة رحمه الله امام اعظم کړ؟ ايا د هغه په حق

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې کوم قرآني آيت نازل شوی دی چې دی امام اعظم دی؟ لکه ابراهيم عليه السلام ته چې الله جل جلاله ويلي دي:

قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا. (البقرة، ۱۲۴ آية)

يعنې الله جل جلاله وويل: زه تا خلکو ته امام ټاکم.

اوس چې تا ابوحنيفة رحمه الله لوی امام کړ، نو څرګنده شوه چې ته د ادم عليه السلام امامت نه منې او په دې سره ته د ابليس ملګری او غيرمقلد شوې.

نوموړي عالم بيا ليکلي چې فرشتو د ادم عليه السلام تقليد وکړ او د ادم عليه السلام د مقلدينو په نوم مشهورې شوې. حيراني ده، دعوه خو د فاضل او حکيم کوي، خو دومره ستره تېروتنه دې کړې چې د علم او پوهې جنازه دې ښخه کړې ده. ته په دې هم خبر نه يې چې الله جل جلاله ادم عليه السلام د ځمکې لپاره د خليفه په حيث راليږلی و، نه د اسمان لپاره؛ چې ملائکې هم د دوی په تقليد او اطاعت مکلفې وې. داسې معلومېږي چې ته د قرآن کريم په تفسير هم خبر نه يې، نو دې آيت ته وګوره !:

إِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً. (البقرة، ۳۰ آية)

يعنې هغه وخت دریاد کړه چې ستا رب ملائکو ته وويل: زه په ځمکه کې خليفه پيدا کوم.

د تفسير جلالين ليکوال د دې آيت په تفسير کې ليکي: **يخلفني في تنفيذ احكامي فيها وهو آدم.** (تفسير جلالين، ۸ مخ)

يعنې دی به په ځمکه کې د احکامو په پلي کولو کې زما خليفه وي او هغه ادم عليه السلام دی.

بله خبره دا ده چې تا ادم عليه السلام د ملائکو امام بللی، سره له دې چې ادم عليه السلام د فرشتو امام نه و، لکه په پورتني آيت سره چې ثابته شوه. فرشتو چې ادم عليه السلام ته کومه سجده کړې وه، هغه د الله جل جلاله په امر وه؛ نه د ادم عليه السلام په امر. ته د تقليد په نشه کې دومره بې سده

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوی يې چې د فرشتو په غاړه کې دې هم د تقليد رسۍ وراچولې ده او وړاندې دې موسیٰ عليه السلام د خضر عليه السلام مقلد بللی دی. يعنې فرشتې هم مقلدې دي، انبياء کرام هم، خو امام يوازې ابوحنيفة رحمه الله دی.

د حيرانتيا ځای خو دا دی چې کله يو څوک امام ابوحنيفة رحمه الله ته مقلد وواييې، نو پر تاسو بده لګېږي، خو پخپله مو له فرشتو نيولې تر انبياوو ټول مقلدين کړي دي.

او بيا دې وړاندې ليکلي چې فرشتې لومړنۍ مقلدينې شوې، نو پوښتنه دا ده چې ملائکې چا د آدم عليه السلام مقلدينې وبللې، تاسو؛ که الله جل جلاله او يا رسول اکرم صلی الله عليه وسلم؟ که تاسو ياست، نو ستاسو خبره خو هېڅ ته حجت نه ده، ځکه نو موږ هغه څه درته وايو چې الله جل جلاله يې امر راته کړی دی:

قُلْ هَاتُواْ بُرْهَانَكُمْ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ. (البقرة، ۱۱۱ آية)

يعنې که تاسو رښتيا وياست، نو دليل مو راوړئ.

بيا مو ويلي چې له دې تقليده تښتېدونکی ابليس و، نو زه وايم آدم عليه السلام شيطان ته هېڅ حکم نه و کړی چې ده يې اطاعت کړی وای او دا ستاسو علمي خيانت دی چې واياست: ابليس د آدم عليه السلام له اطاعته تښتېدی، بلکې ابليس د الله جل جلاله له اطاعته تښتېدلی و.

قرآن کريم وګوره؛ نو به درته ښکاره شي چې ستا خبره تر کومه ځايه کره ده؟! الله جل جلاله خو وايي: (ففسق عن امرربه) يعنې شيطان د خپل رب د امر له منلو سرغړونه وکړه. او که ستا دعوه دا وي چې يو چا ته سجده کول د هغه تقليد او اطاعت وي، نو دا دعوه دې هم بېځايه ده، ځکه د يوسف عليه السلام په اړه ويل شوي: (وخرواله سجدا) يعنې يوسف عليه السلام ته د هغه مورو پلار او ورونو ټولو سجده وکړه، خو له دې سره-سره هېڅ نه دي ويلي چې يعقوب عليه السلام له خپلو زامنو سره يو ځای د يوسف عليه السلام مقلد و. **فافهم ولاتکن من الغافلين الضالين**

(c) ketabton.com: The Digital Library

د میرمحمد له خوا شیطان لومړی غیرمقلد بلل

نومـوړي لیکـي چې پـه تـاریخ کې شـیطان لـومړنی غیرمقلد و. دی خپلـه دا ادعـا داسې بیانوي:

باید پوه شې چې شیطان لومړنی شخص و چې په ډاګه یې د نه تقلید لار خپله کړه او هغه له دې امله چې د الله ﷻ حکم یې ونه مانه او د خپلو نفسي غوښتنو پیروي یې وکړه.

راشئ قرآن کریم ته غور شو چې هغه څه وايي؛ ایا هغه د الله ﷻ اطاعت وکړ او که یې د خپلو نفسي غوښتنو تقلید؟!

الله ﷻ وايي: (فَفَسَقَ عَنْ اَمْرِرَبِّه) یعنې شیطان د خپل رب له امره سرغړونه وکړه.

معلومه شوه چې شیطان د خپل رب په نه اطاعت کولو ګمراه شوی، بلکې تر هر چا لوی ګمراه دی.

بل ځای الله ﷻ وايي:

وَمَنْ اَضَلُّ مِمَّنْ اِتَّبَعَ هَوَاهُ بِغَيْرِهُدًى مِّنَ اللهِ.

ژباړه: څوک تر هغه چا ډېر بې لارې یا ګمراه دی چې له الٰهي هدایت پرته یې د خپلو نفسي غوښتنو پیروي کړې وي؟!.

بل ځای الله ﷻ وايي:

أَفَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوَاهُ وَأَضَلَّهُ اللَّهُ عَلَى عِلْمٍ.

یعنې تا هغه سړی ونه لید چې خپل خواهش یې الله وګرزاوه او الله ﷻ له پوهې سره-سره بې لارې کړ.

له دغو دلایلو څخه موږ ته د ورځې په څېر جوته شوه چې شیطان لومړی کس و چې د خپلو نفسي غوښتنو پیروي یې وکړه، د هغو مقلد شو او په عامه توګه د یوه ړانده مقلد په توګه راڅرګند شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

احنافو ته هم موږ هغه نصيحت کوو ، چې الله ﷻ ټول انسانيت ته کړی دی او هغه دا چې:

اتَّبِعُواْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكُم مِّن رَّبِّكُمْ وَلاَ تَتَّبِعُواْ مِن دُونِهِ أَوْلِيَاء قَلِيلاً مَّا تَذَكَّرُونَ. (الاعراف، ۳ آية)

ژباړه: د هغه څه پيروي وکړئ چې ستاسو د رب له خوا در ته نازل کړل شوي، له هغه پرته د نورو وليانو پيروي مه کوئ، په تاسو کې پند اخيستونکي ډېر کم دي.

بل ځای الله ﷻ وايي:

وَمَااخْتَلَفْتُمْ فِيْهِ مِنْ شَيْءٍ فَحُكْمُهُ اِلَى اللهِ. (الشورىٰ، ۱۰ آية)

ژباړه: په کوم شي کې چې تاسو اختلاف کړی، د هغه فيصله الله ﷻ ته وسپارئ !.

بل ځای الله ﷻ وايي:

وَلاَ تَتَّبِعُواْ أَهْوَاء قَوْمٍ قَدْ ضَلُّواْ مِن قَبْلُ وَأَضَلُّواْ كَثِيرًا وَضَلُّواْ عَن سَوَاء السَّبِيلِ.

(المائدة، ۷۷ آية)

ژباړه: د هغه قوم پيروي مه کوئ چې وړاندې بې لارې شوی، نور يې هم ډېر بې لارې کړي او له سمې لارې اوښتي دي.

بل ځای الله ﷻ فرمايي:

وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءهُم بَعْدَ الَّذِي جَاءكَ مِنَ الْعِلْمِ مَا لَكَ مِنَ اللّهِ مِن وَلِيٍّ وَلاَ نَصِيرٍ.

(البقرة، ۱۲۰ آية)

ژباړه: که دې وروسته تر هغه چې علم درکول شو ، د دوی د هوا پيروي وکړه، نو نه الله ستا دوست او نه مرستندوی دی.

دا خبره خو د ورځې په څېر څرګنده وه چې ادم عليه السلام ته سجده کول د الله ﷻ امر و ، خو ده له دې سره-سره هغه ونه مانه او د خپلې نفسي غوښتنې پيروي يې وکړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

میرمحمد صاحب وایي مقلدین د ملائکو او غیرمقلدین د شیطان په څېر دي.
اوس تاسو ووایاست چې ایا مقلدین د ملائکو په څېر دي، که د هغه شیطان په څېر چې تر هر څه وړاندې یې د خپل نفس تقلید وکړ؟!.

میرمحمد صاحب وړاندې لیکي: غیرمقلدین د شیطان تقلید په خوشحالي کوي، خو د امام اعظم رحمه الله له تقلیده تښتي.

زه وایم مقلدین په ډېري خوشحالي د شیطان تقلید کوي، خو د هغه چا له تقلیده تښتي چې الله ﷻ د ټول امت امام اعظم، بلکې امام الانبیاء ګرځولی دی. د هغه د پیروي امر یې کړی او د دې شاهدي پخپله قرآن ورکړې ده:

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا. (لقمان، ۲۱ آیة)

ژباړه: کله چې دوی (کفارو) ته وویل شي؛ هغه څه ته راشئ چې الله نازل کړي، دوی وایي موږ د هغه څه پیروي کوو چې پلرونه مو پرې موندلي دي.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْاْ إِلَى مَا أَنزَلَ اللّهُ وَإِلَى الرَّسُولِ قَالُواْ حَسْبُنَا مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءنَا.

(المائدة، ۱۰۴ آیة)

ژباړه: کله چې دوی ته وویل شي چې د الله ﷻ نازل کړي (کتاب) او د رسول (احادیثو) ته راشئ، دوی وویل: موږ ته هغه څه کافي دي چې خپل پلرونه مو پرې پیدا کړي دي.

نو راشئ موږ له الله ﷻ څخه سوال کوو چې څوک ستا د نبي پرېکړه نه مني، د امام په قول پورې نښتی وي، ستا په احادیثو تر هغو عمل نه کوي چې د امام ابوحنیفة رحمه الله تاپه نه وي پرې لګېدلې او د هغه له رایې سره موافق نه وي، نو ایا دا سړی د رسول الله ﷺ پیروي کوي، که د شیطان؟.

الله ﷻ وایي:

فَاِنْ لَمْ يَسْتَجِيْبُوْالَکَ فَاعْلَمْ اَنَّمَايَتَّبِعُوْنَ اَهْوَائَهُمْ. (القصص، ۵۰ آیة)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: که دوی ستا خبره ونه منله، نو پوه شه چې دوی د خپلو خواهشاتو پیروي کوي.

څرګنده شوه چې مقلدین له ډېره وخته په دې زړه ناروغي اخته دي چې هر وخت دوی قرآن او سنت ته راوبلل شي، نو دوی مخونه ترې اړوي او د خپل عمل په استدلال کې نیکه ګان او پلرونه وړاندې کوي. الله ﷻ هم موږ ته د داسې کسانو په اړه خبرداری راکړی چې که دوی د محمد ﷺ خبره ونه منله، نو باور وکړئ چې دا خلک یوازې د خپلو نفسي غوښتنو په طلب کې سرګردان او لالهاند دي.

د مولوي عبدالغني جابروي او مولوي محمدولي درویش یوه شبهه او د هغې ځواب

مولوي عبدالغني جابروي صاحب پخپل کتاب اغراض جلالین کې د دې آیت: (خَلَقْتَنِي مِنْ نَّارٍوَّخَلَقْتَهُ مِنْ طِيْنٍ) په تشریح کې لیکي: شیطان لومړنی هغه کس و چې تقلید یې پرېښود، بیا په استفهامي ډول وایي: که هغه مقلد و، نو تاسو ووایاست چې د چا مقلد و؟ نو چې د هغه مقلدوالی نه شی ثابتولای، څرګنده شوه چې هغه غیرمقلد و!!!.

همدا دعوه مولوي محمدولي درویش صاحب پخپل کتاب (ایا د جنازې په لمانځه کې د فاتحې ویل سنت دي؟) هم کړې ده.

که څه هم د میرمحمد صاحب د ځواب په ترځ کې د دواړو ځواب شوی دی، خو بیا هم اړینه ګڼم چې دوی ته پخپل انداز ځواب ورکړم.

ځواب: لکه څنګه چې ستاسو دعوه ده چې شیطان لومړنی غیرمقلد و، نو زموږ دعوه دا ده چې ملائکې لومړنۍ غیرمقلدې وې. که تاسو وایاست چې نه هغوی مقلدې وې، نو ووایه د چا مقلدې وې؟ نو که تاسو د ملائکو تقلید هېڅکله نه شی ثابتولای، نو ومنئ او ایمان راوړئ چې ملائکې غیرمقلدې وې او دلیل یې د الله ﷻ دا قول دی: (اِنِّـیٓ

(c) ketabton.com: The Digital Library

جَاعِلٌ فِیْ الْاَرْضِ خَلِیْفَةً) ځکه په دې آيت کې الله ﷻ ويلي چې زه په ځمکه کې خليفه پيدا کوم، دا سې يې نه دي ويلي چې په آسمان کې خليفه پيدا کو.

د تقليد او اتباع توپير

وړاندې تر دې چې د ميرمحمدصاحب د يوې بلې هغه شبهې ځواب ورکړم چې په هغې کې يې هڅه کړې چې موسیٰ ؑ د خضر مقلد کړي. اړينه ګڼم چې د تقليد او اتباع تر منځ توپير واضيح کړم.

د تقليد تعريف مو وړاندې په پوره تفصيل سره په څو پاڼو کې ذکر کړ، چې لنډ حاصل يې دا و چې له دليل پرته د يو چا خبره منل، خو د بنوري ټاون د مدرسې استاد او مفتي ښاغلی محمدولي درويش پر ضد ولاړ دی او وايي د اتباع او تقليد تر منځ هيڅ توپير نشته، بلکې دواړه د يوه شي دوه نومونه دي، ځکه په قرآن کريم کې د تقليد لپاره د اتباع لفظ هم کارول شوی دی، لکه چې وايي: (فَاتَّبَعُوْا اَمْرَ فِرْعَوْنَ) يعنې هغوی د فرعون د حکم اتباع وکړه، همدارنګه په يو بل ځای کې وايي: (قَالُوْا بَلْ نَتَّبِعُ مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ اٰبَآءَ نَا) يعنې موږ به د هغه څه پيروي کوو چې خپل پلرونه مو پرې موندلي دي. نو څرګنده شوه چې تقليد اتباع ده او هيڅ توپير نه لري.

ځواب: لومړی خبره دا ده چې ميرمحمد صاحب د امت ټول علماء حنفي او که غيرحنفي دي، دروغجن بللي، ځکه هغوی د تقليد او اتباع تر منځ توپير کړی او تقليد يې غندلی دی.

يو ځل بيا د دې مضمون لومړنيو برخو ته پاملرنه وکړئ او بيا وړاندې لاړ شئ! زموږ دعوه همدا ده چې تقليد سراسر غلط کار او ضلالت دی، خو ستا د پوهاوي لپاره يو څو خبرې کوم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په التوضیح والتلویح کې وایي: فالمعرفة ادارک الجزئیات عن دلیل فخرج التقلید. (التوضیح والتلویح، ۱۱ مخ)

یعنې په دلیل سره د جزئیاتو درک ته معرفت وایي، نو په دې سره تقلید ووت، (ځکه هلته د دلیل پېژندنه نه وي).

همدارنګه امام شافعي رحمه الله هم تقلید جهل او ناپوهي بللې او ویلي یې دي:

وبالظن والتقلید لایحصل العلم والمعرفة. (فقه الاکبر، ۷ مخ)

په ګمان او تقلید علم او معرفت نه حاصلېږي.

بیا وړاندې وایي: (وذالک لایکون علما) تقلید پوهه نه، بلکې ناپوهي ده.

همدارنګه د امام احمد بن حنبل رحمه الله وینا ده:

لا تقلیدنی ولاتقلید مالکا ولاالشافعي ولا الاوزاعي ولاالثوري وخذمن حیث اخذوا. (الاعلام، ۲ ټوک، ۳۲ مخ)

ژباړه: مه زما، مه د مالک، مه د شافعي، مه د اوزاعي او مه د ثوري تقلید کوه، ته هم له هغه ځایه اخذ کوه له کومه ځایه چې دوی کړی دی.

همدارنګه علامه الوسي حنفي هم تقلید ګمراهي بللې او لیکلي یې دي: ان کان للضلالة فالتقلید ابوها. (روح المعاني، لومړی ټوک، ۹۷ مخ)

یعنې که ګمراهۍ پلار درلودای، تقلید به یې پلار وای.

همداراز علامه طحاوي حنفي رحمه الله لیکي: لایقلیدالاعصبي او غبي.

یعنې له متعصب او سخت ناپوه پرته بل څوک تقلید نه کوي. (عقودالرسم المفتي، ۲۷ مخ)

داسې ښکاري چې مفتي محمدولي صاحب په قرآن پوهنه کې تر خپلو امامانو یو قدم وړاندې تللی او یا کېدای شي دغو علماوو له غیرمقلدینو سره مینه درلوده چې له همدې امله یې تقلید غندلی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په هر حال؛ دا خو ستاسو کورنۍ لانجه ده، موږ نه پوهېږو چې څوک رښتيني او څوک دروغجن دی؟! مګر اوس تحقیقي ځواب ته غوږ شه!

ښاغلي مفتي محمدولي ته به ووایم چې یا خو په عربي ژبه دو نه پوهېږي، یا عارفانه تجاهل کوي او یا غواړي عوام تېرباسي. بېشکه په قرآن کریم کې د تقلید لپاره د اتباع لفظ کارول شوی، له دې نو دا ولې لازمه شوه چې تقلید او اتباع یو شی دي؟ راشه وګوره په قرآن کریم کې د سمک ماهي لپاره د لحم لفظ کارول شوی دی، همدارنګه په قرآن کریم کې د مدینې (ښار) لپاره د قریه (کلي) لفظ استعمال شوی دی، نو ایا په دې سره ماهی او غوښه، ښار او کلی سره یو شول؟ نه؛ هېڅکله نه!

راشه! زه دې د عربي ژبې په ځینو داسې الفاظو خبر کړم چې په یوه وخت کې د څو معناوو لپاره استعمالېږي. ځینې وختونه خو یو لفظ د خپل ضد لپاره هم استعمالېږي. د قرء لفظ وګوره په عربي کې د حیض او طهر دواړو لپاره استعمالېږي. ایا اوس ته دا وایې چې حیض او طهر یو شی دی او د دواړو تر منځ هېڅ توپیر نشته؟ همدارنګه مولیٰ لفظ په عربي کې د بادار لپاره هم استعمالېږي او د مریي لپاره هم. همدارنګه جاریة په عربي کې کښتۍ ته هم وایي او مینځې ته هم. همدا ډول عین په عربي کې سترګې ته هم وایي، چینې ته هم او سرو زرو ته هم.

زما په اند د مفتي صاحب د پوهېدو لپاره دا څو بېلګې بس دي. ایا اوس به هم مفتي محمدولي صاحب دا وایي چې مالک، مریی، کښتۍ، مینځه، سترګه، چینه او سره زر یو شی دي؟!.

حقیقت دا دی چې د ځای په بدلون د لفظ په معنا کې هم بدلون راځي، لکه څرنګه چې د مریي لپاره د مولا د لفظ په کارېدلو له هغه مالک او له مالکه مریی نه جوړېږي، همدارنګه د تقلید لپاره د اتباع په کارېدو تقلید د رسول اطاعت نه، بلکلې هماغه تقلید دی.

هو! دا یوه خبره شته چې د دواړو ښکاره بڼه سره ورته ده، خو په حقیقت کې د دواړو تر منځ د ځمکې او آسمان توپیر دی. لکه څنګه چې د اوبو او بولو ښکاره بڼه یوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده، خو په حقیقت کې یو پاک او بل ناپاک دی. له همدې امله ټولو امامانو رحمهم الله له دې ناپاکۍ څخه د ځان پر ژغورنه ډېر ټینګار کړی دی. راشه وګوره! په دې دعوه کې یوازې زه نه یم، بلکې ډېرو مخکنیو علماوو هم د تقلید او اتباع تر منځ توپیر کړی دی.

د (التقلید واحکامه) کتاب لیکوال سعد بن عبد العزیز الشثري لیکي:

التقلیدالتزام المکلف مذهب غیره بلاحجة. اماالاتباع فهوماثبت علیه حجة. وممن قال بذالک ابن خویذ منداد، وابن عبدالبر، وابن القیم، والشاطبي وغیرهم. (جامع بیان العلم، ۲ ټوک، ۱۴۳۲ مخ. الاعتصام ۳۴۲ مخ. اعلام الموقعین، ۲ ټوک، ۱۸۲ مخ)

ژباړه: تقلید پر ځان له دلیل پرته د یو چا د مذهب التزام دی. اتباع د هغه څه نوم دی چې دلیل ولري دا توپیر ابن خویذمنداد، ابن عبد البر، ابن القیم، امام شاطبي او نورو بیان کړی دی.

همدارنګه امام ابن عبد البر رحمه الله پر دې د امت د علماوو اجماع نقل کړې او وایي:

اجمع الناس علی ان المقلدلیس معدودا من اهل العلم وان العلم معرفة الحق بدلیله، فان الناس لایختلفون ان العلم هوالمعرفة الحاصلة عن الدلیل وامابدون الدلیل فانما هو التقلید. (اعلام الموقعین، لومړی ټوک، ۱۷ مخ. مختصرجامع بیان العلم وفضله باب فسادالتقلید ونفیه، ۲۹۲-۳۰۴ مخونه)

ژباړه: خلکو پر دې اتفاق کړی چې مقلد د علماوو په ډله کې نه شي شمېرل کېدای، ځکه علم هغه دی چې حق په دلیل سره وپېژندل شي، له همدې امله خلکو په دې کې هېڅ اختلاف نه دی کړی چې علم هغه معرفت دی چې له دلیله حاصل شي او له دلیل پرته هغه تقلید دی.

همدا وجه ده چې تر ننه هېچا د رسول اکرم ﷺ د اتباع تعریف په تقلید سره نه دی کړی. که مو باور نه کېږي نو د هر مفسر تفسیر، په عربي وي؛ که په بله ژبه، د مقلد وي، که د غیرمقلد، درواخلئ او وګورئ چې هېچا هم د اتباع لفظ؛ چې له رسول سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

استعمال شوی وي، په تقلید سره نه دی ترجمه کړی. ځکه اتباع یوازې په رسول پورې خاصه ده او له هغه پرته د بل چا پیروي تقلید دی.

د میرصاحب له لوري موسیٰ علیه السلام د خضر علیه السلام مقلد ګڼل

دی لیکي: کله چې د الله جل جلاله په امر موسیٰ علیه السلام خضر علیه السلام ته ورغی، نو د مقلدانه ادابو په پرځای کولو یې وویل:

هَلْ اَتَّبِعُکَ عَلٰی اَنْ تُعَلِّمَنِيْ مِمَّاعَلِمْتَ رُشْداً.

نوموړی یې ترجمه داسې کوي: ایا زه په دې شرط ستا تقلید کولای شم چې ته ما ته له خپل علمه یو څه رشد او هدایت وښیې؟.

ځواب: ښاغلی میرمحمد صاحب ستاسو د عبارت لومړنۍ برخه له دویمې سره ټکر ده. تاسو وویل چې موسیٰ علیه السلام د الله جل جلاله په امر د خضر علیه السلام حضور ته ورغی، نو ثابته شوه چې د هغه حضور ته د موسیٰ علیه السلام ورتګ د الله جل جلاله په امر و، او تاسو باید پوه شئ چې د الله جل جلاله په امر کوم کار کېږي، هغه اتباع وي، نه تقلید. تاسو چې په خپلو الفاظو کې د مقلدانه ادابو د پرځای کولو خبره کړې، دا صرف ضد او عناد دی.

وړاندې په تلو یې د مقلد او متبع دواړه الفاظ کارولي دي، ځکه ده ته معلومه ده چې نبي متبع وي، نه مقلد. نو د دې لپاره چې څوک نیوکه ورباندې ونه کړي، نو له همدې وجې یې د متبع لفظ ذکر کړی دی.

او له دې آیت څخه: هَلْ اَتَّبِعُکَ عَلٰی اَنْ تُعَلِّمَنِيْ مِمَّاعَلِمْتَ رُشْداً. مقلدانه اداب نه، بلکې د زدکړې اداب ثابتېږي او آیت پخپله هم پر دې معنیٰ دلالت کوي.

د دې آیت په اړه ډېر مفسرین همدا وایي چې د موسیٰ علیه السلام دا سفر د زدکړې لپاره و، نه د تقلید لپاره، او تا ته همدا اوس-اوس څرګنده شوه چې تقلید او علم دوه متضاد شیان دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حیرانتیا خبره خو دا ده چې کوم آیت الله ﷻ په قرآن کریم کې د علم د ارزښت لپاره ذکر کړی، له هماغه آیته میرمحمد صاحب د تقلید ثابتولو ناکامه هڅه کړې ده.
حقیقت دا دی چې ښاغلي میرمحمد صاحب د قرآن کریم په الفاظو کې لاسوهنه نه شوای کولای، نو یې په تفسیر کې لاسوهنه وکړه. د داسې کسانو په اړه الله ﷻ وایي:
وَقَدْ كَانَ فَرِيقٌ مِّنْهُمْ يَسْمَعُونَ كَلَامَ اللَّهِ ثُمَّ يُحَرِّفُونَهُ مِن بَعْدِ مَا عَقَلُوهُ وَهُمْ يَعْلَمُونَ.

(البقرة، ۵۷ آیة)

ژباړه: د دوی یوه ډله داسې ده چې د الله ﷻ کلام اوري، وروسته تر هغه چې پرې پوه شي، تحریف پکې کوي او دوی پوهېږي.
وروسته لیکي: په دې سره خضر علیه السلام موسی علیه السلام ته وویل د تقلید او اتباع لار ډېره ستونزمنه ده، ته به تنګ پرې ونه کړای شې او د همت په بایللو به د تقلید اداب له لاسه ورکړې او ورته ویې ویل: (انک لن تستطع معی صبرا) یعنې ته زما سره د صبر کولو توان نه لرې.
ځواب: درنو لوستونکو! تاسو په قرآن کریم کې د میرمحمد صاحب څرګنده لاسوهنه ولیده. اوس موږ له ده څخه پوښتنه کوو چې ده خضر علیه السلام ته کومې خبرې منسوبې کړې، هغه د قرآن کریم په کوم آیت کې شته، په کوم حدیث کې راغلې دي او که خضر علیه السلام په خوب کې درته ویلي دي؟ موږ خو وړاندې داسې فکر کاوه چې مقلدین یوازې په امام ابوحنیفة رحمه الله پسې دروغ وایي، په دې خبر نه وو چې مقلدین په تعصب کې پر انبیاء کرامو او اولیاوو هم دروغ تړي. فلعنة الله علی الکاذبین
سره له دې چې د خضر علیه السلام له خوا موسی علیه السلام ته د (انک لن تستطع معی صبرا) ویلو سبب پخپله په قرآن کریم کې موجود دی. هغه دا چې په وړاندې تلو به خضر علیه السلام کوم کارونه کوي، هغه ټول د ظاهري شریعت مخالف دي او یو رسول څنګه کولای شي چې د شریعت مخالف کار وزغمي؟ له همدې وجې خضر علیه السلام وړاندې لا هغه ته خبرداری ورکړی و، چې ته به زما پر هغو کړنو چې د شریعت مخالفې وي، صبر کوې. دا د هماغې

(c) ketabton.com: The Digital Library

کیسي حقیقت دی چې میرمحمد صاحب د تقلید جامه وراغوستې وه. د زیات تفصیل لپاره تفسیر ابن کثیر، ۳ ټوک، ۱۵۲ مخ، تفسیر قرطبي له ۱۳ څخه تر ۲۸ پورې، تفسیر فتح القدیر، ۳ ټوک، له ۴۲۵ څخه تر ۴۳۷ پورې، او تفسیر المنیر، ۸ ټوک، ۲۸۹ مخ وګورئ)

وړاندې لیکي:

فَلاَ تَسْأَلْنِي عَن شَيْءٍ حَتَّى أُحْدِثَ لَكَ مِنْهُ ذِكْرًا.

یعنې ته تر هغو زما څخه د هېڅ شي پوښتنه مه کوه، څو چې زه پخپله درته ونه وایم.

د امام د تقلید معنی همدا ده چې مقلد له هغه څخه د هېڅ شي پوښتنه نه شي کولای.

ځواب: ښاغلیه ! په دې آیت کې دا څرنګه ثابته شوه چې د دلیل مطالبه نشته؟ هو ! دا ثابته شوه چې د دلیل په غوښتنه کې بیړه په کار نه ده، لکه د (حتی احدث) لفظ چې همدا معنا افاده کوي. دا سې ښکاري چې د تقلید پټۍ دې پر سترګو دا سې غوړېدلې چې د قرآن په هر ځای کې تقلید درته ښکاري، له دې پرته بل څه نه وینې.

ښاغلی میرمحمد ! د موسیٰ ﷺ دا واقعه ستا د مذهب مخالفه او زموږ تائید دی. ته لږ قرآن کریم په غور ولوله ! او دا خبره له هېڅ عالمه پټه نه ده چې موسیٰ ﷺ په هر ځای کې له خضر ﷺ څخه د دلیل غوښتنه کړې ده چې تا دا کار ولې وکړ؟ سورة کهف لږ په دقت ولوله ! له دې واقعې څخه موږ دا درس تر لاسه کوو چې که هر کار د شریعت مخالف ولیدل شي، نو دلیل وغواړئ. بلکې قرآن کریم موږ په ټینګه همدې دریځ ته هڅوي. لکه چې وايي: وَلاَ تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ. یعنې د هغه څه پیروي مه کوه چې په اړه یې علم نه لرې. بل ځای الله ﷻ وايي: قُلْ هَـذِهِ سَبِيلِي أَدْعُو إِلَى اللّهِ عَلَى بَصِيرَةٍ أَنَاْ وَمَنِ اتَّبَعَنِي. (یوسف، ۱۰۸ آیة)

ژباړه: ورته ووایه ! دا زما لار ده، زه او زما پیروان په پوهه الله ته بلنه کوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښاغلی میرمحمد صاحب! قرآن کریم خو وايي د دين هيڅ کار له دليل پرته مه کوئ! او دا کار يوازې د نبي او مجتهد نه دی، بلکې د هر هغه چا دی چې د نبي د پيروي دعوه کوي، ځکه په قرآن کريم کې د (من اتبعني) الفاظ راغلي چې وايي: هر څوک چې د نبي پيروي کوي، د هغه دنده دا ده چې په پوهه او بصيرت سره کار کوي. په ړندو سترګو پر مخ نه ځي، بلکې په دنيا کې چې هر انسان د دين کوم کار کوي، له هغه څخه د دليل غوښتنه د قرآن کريم حکم دی.

الله ﷻ ويلي دي:

قُلْ هَاتُواْ بُرْهَانَكُمْ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ.

يعنې ورته ووايه که تاسو رښتيني ياست؛ دليل مو راوړئ.

درنو لوستونکو! اوس تاسو پخپله پرېکړه وکړئ چې د قرآن کريم امر ومنو، که د ميرمحمد صاحب؟! ميرمحمد صاحب خو وايي تقليد وکړئ، دليل مه غواړئ او د الله ﷻ وينا ده چې له دليل پرته عمل مه کوئ! دا سې ښکاري چې ميرمحمد صاحب له الله ﷻ سره جګړه کوي. د الهي قوانينو ردولو او خپلو کرغېړنو اصولو پلي کولو ته يې ملا تړلې ده.

د اعتبار له لفظ څخه د قياس معنا اخيستل

ووجوب الاعتبارای القياس حکم مع انه ليس من افعال الجوارح. (التوضيح والتلويح، ۳۲ مخ)

ژباړه: د اعتبار (قياس) وجوب د الله ﷻ امر دی، خو سره له دې هغه د بدن د غړو فعل نه دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د احنافو دعوه دا ده چې الله ﷻ ويلي دي: (فاعتبروا يا اولی الابصار) يعنې قياس وکړئ، نو له دې آيت څخه معلومه شوه چې قياس فرض دی. (اصول البزدوي، ۲۵۰ مخ. نورالانوار، ۲۲۴ مخ)

اوس راشئ وګورو چې د احنافو دا دعوه تر کومه ځايه رښتينې ده؟ په سورة المؤمنون کې الله ﷻ فرمايي:

وَإِنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً. (مؤمنون، ۲۱ آية)

يعنې ستاسو لپاره په څارويو کې عبرت دی.

که د احنافو له قانون سره سم دلته د عبرت معنا په قياس وشي، نو مطلب دا شو چې ستاسو لپاره په څارويو کې قياس دی.

معنا يې دا شوه چې څاروي څه کوي، تاسو هم هغه کوئ. نه په خوراک او څښاک کې څه بنديز شته؛ څه چې مو زړه غواړي هغه کوئ او نه په واده او نکاح کې، څرنګه چې مو زړه غواړي نکاوې کوئ. په څه ډول چې له حيواناتو سره څه حساب او کتاب نه کېږي، همدارنګه له تاسو سره هم نه کېږي. زما په اند هېڅ حنفي په دې قياس عمل نه کوي. په همدې سورة نور کې الله ﷻ وايي:

يُقَلِّبُ اللَّهُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً لِأُولِي الْأَبْصَارِ. (النور، ۴۴ آية)

ژباړه: الله ﷻ شپه او ورځ اړوي-رااړوي بېشکه په دې کې د عقل د خاوندانو لپاره عبرت دی.

احناف به دلته قياس پر چا کوي؟ يقيناً پر شي يې هم نه شي کولای، که يې کوي، نو هم به پر الله ﷻ دروغ وايي. اعاذنا الله من الافتراء عليه

په سورة يوسف کې الهي وينا ده:

لَقَدْ كَانَ فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِّأُولِي الْأَلْبَابِ. (يوسف، ۱۱۱ آية) يعنې د دوی په کيسو کې د عقل د خاوندانو لپاره عبرت دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که دلته هم د عبرت له لفظه د قياس معنا واخيستل شي، نو مطلب دا شو چې لکه څنګه چې د يوسف عليه السلام ورونو خپل کشر ورور څاه ته وغورځاوه، تاسې هم له خپلو کشرانو ورونو سره همدا چلند کوئ او لکه څنګه چې هغوی خپل ورور خرڅ کړ، تاسې هم خپل ورور خرڅ کړئ، خو احناف په دې قياس هم عمل نه کوي.

علامه ابن حزم الاندلسي رحمة الله عليه ليکي:

فلم يستح هولاء القوم ان يسمواالقياس اعتبارا. (الاحکام فی اصول الاحکام، ۲ ټوک، ۳۸۷ مخ)

يعنې دا خلک په دې شرمېږي هم نه چې پر قياس د اعتبار نوم ږدي. اِنْ تَعْجَبْ فَعَجَبٌ قَوْلُهُمْ.

حيرانوونکې خبره خو لا دا ده چې وايي:

لوعمل بالحديث لانسدباب الرأئ. (نورالانوار، ۱۷۹ مخ)

يعنې که (د غيرفقيه صحابي) په حديث عمل وشي، نو د رايې دروازه به بنده شي.

علامه ابن حزم الاندلسي رحمه الله ليکي:

ولاعلم احدقط فی اللغة التي بهانزل القرآن ان الاعتبار هوالقياس. (الاحکام فی اصول الاحکام، ۲ ټوک، ۳۸۷ مخ)

يعنې په کومه ژبه چې قرآن کريم نازل شوی؛ هېچا د اعتبار له لفظه د قياس معنا نه ده اخيستې.

الله جل جلاله مورږ ته د دې لويو آسمانانو او ځمکو په جوړولو کې پر خپل ستر ځواک او ده چې له خپلو دښمنانو سره څه معامله کړې پر هغوی د فکر او تدبر امر کړی دی، څو مورږ پوه شو چې الله جل جلاله پر هر څه قادر دی او ټولې چارې په يوازې ډول پر مخ وړي. څوک چې لږ عقل او شعور ولري؛ هغه په دې پوهېږي چې د عبرت د لفظ معنا قياس نه ده، ځکه په دې سره قرآن کريم ته د دروغو نسبت کېږي، له دې کبله چې يو ځای هم د عبرت لفظ د قياس په معنا نه دی استعمال شوی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د قياس بنسټ چا کښېښود؟

زموږ دعوه دا ده چې قياس شريعت نه، بلکې د الله ﷻ پر نازل کړي شريعت يو تور داغ دی، ځکه په قياس حلت او حرمت نه ثابتېږي. احناف وايي دوی قياس د حکم مثبت نه، بلکې د حکم مظهر ګڼي، يعنې قياس پر يو شي حکم نه شي کولای، کوم شی چې پټ وي هغه څرګندوي.

موږ وايو دا هسې يوه دعوه ده. چيچل د فيل په غاښو کوي، ښکاروي بل څه. که قياس حکم څرګندولای، ثابتولای يې نه، نو بيا ولې سره مختلف کېدل؟ ځکه حکم خو يو وي، نه دوه او موږ وينو چې پر يوه شي څلور-پنځه حکمونه لګول کېږي. په دې سره ثابته شوه چې قياس مثبت دی، نه مظهر او په دې خبره ښه سر خلاص کړئ چې پر يو شي د حلال او حرام حکم کول دا يوازې د الله ﷻ کار دی. مقربه ملائکه او رالېږل شوی نبي هم د دې واک او اختيار نه لري چې له خپل ځانه يو شي ته حلال او يا حرام ووايي. مجتهد خو ښېخي دا کار نه شي کولای. مطلب د حلت او حرمت حق نه کوم نبي ته شته، لکه الله ﷻ چې وايي:

يَاأَيُّهَاالنَّبِيُّ لِمَ تحَرِّمُ مَاأَحَلَ اللهُ لَکَ.

يعنې اې نبي! ولې هغه څه حراموې چې الله ﷻ درته حلال کړي د؟!.

او نه کوم مجتهد ته، لکه الله ﷻ چې فرمايي:

وَلاَ تَقُولُواْ لِمَا تَصِفُ أَلْسِنَتُكُمُ الْكَذِبَ هَـذَا حَلاَلٌ وَهَـذَا حَرَامٌ لِّتَفْتَرُواْ عَلَى اللّهِ الْكَذِبَ. (النحل، ۱۱۶ آية)

ژباړه: يو شي ته پخپله خوله مه وايا ست چې دا حلال او دا حرام دی، څو پر الله دروغ وتړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

چا چې د قیاس په وسیله یو شی حلال او یا حرام کړځولی، هغه ګواکې پر الله دروغ تړلي دي، ځکه د قیاس کولو معنا دا ده چې د دې شي حکم الله ﷻ نه دی نازل کړی، موږ دا حکم پرې کړی دی.

سره له دې چې الله ﷻ وايي:

اَلْیَوْمَ اَکْمَلْتُ لَکُمْ دِیْنَکُمْ.

یعنې نن مې ستاسو دین درته پوره کړ.

حتی الله ﷻ خپل ګران نبي ته هم د قیاس کولو اجازه نه ده ورکړې، بلکې ویلي یې دي:

وَاَنِ احْکُمْ بَیْنَهُمْ بِمَااَنْزَلَ اللّٰهُ.

یعنې د دوی پخپلمنځي چارو کې په هغه څه پرېکړه کوه چې د الله ﷻ له خوا درته نازل شوي دي.

همدارنګه الله ﷻ فرمايي:

وَمَن لَّمْ یَحْکُم بِمَا أَنزَلَ اللّهُ فَأُوْلَـئِکَ هُمُ الْکَافِرُونَ. (المائدة، ۴۴ آیة)

ژباړه: چا چې په هغه څه پرېکړه ونه کړه چې الله ﷻ نازل کړي، هماغه کافران دي.

په بل آیت کې د (فأولئک هم الظالمون) الفاظ راغلي دي. په درېیم آیت کې د (فأولئک هم الفاسقون) الفاظ راغلي دي.

دا آیتونه بیا-بیا زموږ توجه دې خبرې ته رااړوي چې که یو څوک له ځانه او یا د مجتهد له لوري د ناسمې فتوا پر بنسټ پر یو شي د حرام یا حلال مهر لګوي، هغه یا کافر، یا ظالم او یا فاسق دی.

د قیاس د بطلان لپاره همدا بس ده چې اهل القیاس په خپل منځ کې د قیاسونو په کولو سره مختلف دي چې له دې کاره الله ﷻ سخته منعه کړې ده.

وَلاَ تَکُونُواْ کَالَّذِینَ تَفَرَّقُواْ وَاخْتَلَفُواْ مِن بَعْدِ مَا جَاءهُمُ الْبَیِّنَاتُ. (آل عمران، ۱۰۵ آیة)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: لکه هغه کسان دا سې مه کېږئ چې د واضحو دلایلو تر راتلو وروسته سره مختلف شول.

په قیاس کې اختلاف کول پخپله د دې خبرې دلیل دی چې قیاس شریعت نه دی، ځکه په شریعت کې اختلاف امکان نه لري، لکه الله ﷻ چې فرمايي:

أَفَلاَ يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِندِ غَيْرِ اللّهِ لَوَجَدُواْ فِيهِ اخْتِلاَفًا كَثِيرًا. (النساء، ۸۲ آیة)

ژباړه: ایا دوی په قرآن کریم کې فکر نه کوي؟ که له الله ﷻ پرته د بل چا له خوا وای؛ دوی به ډېر اختلاف پکې موندلی وای.

په تقلید کې خو خبره تر اختلاف پورې محدوده نه ده، بلکې پر بېلابېلو ډلو وېشل شوي دي چې له دې کاره شریعت په کلکه منعه کړې ده. د بېلګې په ډول شوافع وايي:

د درېیو وېښتانو په مسح کولو سره د سر مسحه صحیح کېږي.

احناف وايي: که د سر درېیمه برخه مسحه نه شي، او دس نه کېږي.

خو مالیکیان بیا وايي نه؛ د لومړنیو اودس صحیح دی، نه د دویمې ډلې، بلکې تر څو چې د ټول سر مسحه ونه شي، د هغه اودس نه صحیح کېږي.

دویمه بېلګه: احناف وايي که یو څوک د الله اجل او یا الله اعظم په ویلو نیت وتړي، نو د هغه لمونځ صحیح کېږي، خو د شوافعو په اند هغه بې لمانځه دی، څو چې د الله اکبر لفظ ونه وايي، لمونځ یې صحیح نه دی.

درېیمه بېلګه: احناف وايي د هبې او تملیک په لفظ نکاح صحیح ده، سړی او ښځه د دې الفاظو په ویلو مېړه او مېرمن ګرځي. کوم اولاد چې یې وشي، هغه حلال دی او که په دواړو کې یو مړ شي، ژوندی د میراث حق لري.

خو شوافع وايي د نکاح او تزویج له لفظ پرته نکاح نه صحیح کېږي. که دی جماع وکړي، هغه زنا ده. له دې جماع څخه چې یې کوم اولاد وشي، هغه حرام دی او که په دوی کې یو مړ شي، ژوندی د مېراث حق نه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

درنو لوستونکو ! تاسو ولیدل چې د قیاس د مالکانو په قیاسونو کې څومره د ځمکې او آسمان توپیر او اختلاف دی. په بله وینا د قیاس خاوندان دا ویل غواړي چې الله ﷻ او د هغه رسول ﷺ موږ ته نه د اوداسه بشپړه طریقه راښوولې، نه د لمانځه او نه د نکاح یا واده؛ چې له امله یې موږ قیاس ته اړ یو.

سره له دې چې الله ﷻ ویلي دي: (اَلْیَوْمَ اَکْمَلْتُ لَکُمْ دِیْنَکُمْ) یعنې نن مې تاسو ته ستاسو دین دربشپړ کړ.

همدارنګه فرمایي:

وَأَطِيعُواْ اللّهَ وَرَسُولَهُ وَلاَ تَنَازَعُواْ فَتَفْشَلُواْ وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ وَاصْبِرُواْ إِنَّ اللّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ. (آل عمران، ۴۶ آیة)

ژباړه: د الله ﷻ او د هغه د رسول اطاعت کوئ، اختلاف مه کوئ، کنه بې زړه به شئ، قوت به مو له منځه لاړ شي او صبر کوئ؛ بېشکه الله ﷻ له صبرکوونکو سره دی.

همدارنګه د رسول اکرم ﷺ وینا ده:

لاتختلفوا فتختلف قلوبکم.

یعنې اختلاف مه کوئ، که نه زړونه به مو سره مختلف شي. (نسائي، ۲ ټوک، ۹۰ مخ. مستدرک حاکم، لومړی ټوک، ۷۲۵ مخ)

خو په مذهب کې پر پاتېدو او تقلید کولو اختلاف پر موږ واجب دی. اورمرو به موږ اختلاف کوو، که څه هم څرګند آیت او یا صحیح حدیث زموږ د دریځ مخالف وي. الله ﷻ دې هدایت راته وکړي. آمین !

پورته مو ثابته کړه چې قیاس دین نه دی، ځکه قیاس نه د الله ﷻ امر دی، نه د رسول اکرم ﷺ. الله ﷻ خو موږ ته وایي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

فَإِن تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللّهِ وَالرَّسُولِ إِن كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ.

(النساء، ۵۹ آیة)

ژباړه: که مو په یو شي کې اختلاف شو، نو الله او رسول ته یې وسپارئ، که پر الله او د اخرت پر ورځ ایمان لرئ.

دا خو څرګنده خبره ده چې قیاس ته رجوع کول نه الله ﷻ ته رجوع ده او نه رسول اکرم ﷺ ته او الله ﷻ دا هم ویلي چې په وینا او کړنه کې تر الله او د هغه تر رسول مه وړاندې کېږئ:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لاَ تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ. (الحجرات، ۱ آیة)

ژباړه: اې هغو کسانو چې دوی ایمان راوړئ، تر الله او د هغه تر رسول مه مخته کېږئ.

اساسي خبره دا ده چې رسول اکرم ﷺ هېڅکله نه پخپله قیاس کړی او نه یې صحابه کرامو ته د هغه تربیه او تعلیم ورکړی دی، سره له دې چې الله ﷻ وایي:

وَمَا يَنطِقُ عَنِ الْهَوَى (۳) إِنْ هُوَ إِلاَّ وَحْيٌ يُوحَى. (النجم، ۳-۴ آیة)

ژباړه: دی له ځانه خبرې نه کوي، دا نه ده؛ مګر وحې ده چې ده ته وحې کېږي.

څوک چې وایي محمد ﷺ له ځانه خبرې کړې دي، د هغوی قول په دې آیت سره مردود دی.

بله خبره دا ده چې دا د رسول اکرم ﷺ د فرمان مخالف کار دی.

عن مالک بن انس رحمه الله یقول: الزم ماقاله رسول الله ﷺ فی حجة الوداع (امران ترکتمافیکم لن تضلوا اماتمسکتم بهما کتاب الله وسنة نبیه. (اعلام الموقعین)

له امام مالک رحمه الله څخه روایت دی چې ویلي یې دي: هغه خبره ټینګه ونیسئ چې رسول الله ﷺ په حجة الوداع کې کړې وه، هغه دا چې: ما تاسو ته دوه شیان پرېښي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي، که تاسو په هغوی پسې ټینګ لاس ونیسئ، هېڅکله به بېلارې نه شئ، هغه د الله ﷻ کتاب او د هغه د نبي سنت دي.

همدارنګه ابن عبدالبر پخپل کتاب جامع بیان العلم کې نقل کوي چې رسول اکرم ﷺ ویلي دي:

لاتهلک امتي حتی تقع فی المقایس فاذا وقعت فی المقایس فقدهلکت. (مختصر جامع بیان العلم وفضله ۲۵۰)

یعنې زما امت به تر هغو هلاک نه شي چې په قیاسونو کې نه وي واقع شوی، کله چې په قیاسونو کې واقع شي، نو هلاک شو.

له دې څخه د سپینې ورځې په شان جوته شوه چې د مسلمانانو مرجع صرف قرآن کریم او صحیح نبوي سنت دي، لکه الله ﷻ چې فرمایي:

فَإِن تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللّهِ وَالرَّسُولِ إِن كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ. (سورة النساء، ۵۹ آیة)

ژباړه: که مو په یو شي کې اختلاف شو، نو الله او رسول ته یې وسپارئ، که پر الله او د اخرت پر ورځ ایمان لرئ.

ټول امت پر دې متفق دی چې د اختلاف پیدا کېدو په صورت کې قرآن او نبوي سنت ته رجوع واجبه ده، ځکه دا د قرآن کریم امر دی او ټولو مفسرینو ترې همدا معنا اخیستې ده چې د رسول اکرم ﷺ په ژوند کې ده ته رجوع اړینه وه او د ده تر وفات وروسته د ده سنت ته رجوع ضروري ده.

خو راشئ موږ مو له یوه داسې سړي سره آشنا کړو چې په اصولو او فروعو کې د احنافو مرجع دی او د هغه د کتابونو له لوستلو پرته هېڅ حنفي مفتي یا قاضي کېدای نه شي، بلکې یو ځوک تر هغو مجتهد کېدای هم نه شي چې د ده کتاب المبسوط یې نه وي یاد کړی، دا سړی د علامه سرخسي په نوم یادېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وګورئ هغه په دې آيت کې د قياس ثابتولو لپاره څومره څرګند د لاسوهنه يا تحريف کړی دی. پخپل کتاب کې، چې د (اصول سرخسي) په نوم مشهور دی، ليکي:

فَإِن تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللّهِ وَالرَّسُولِ إِن كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ. ان المراد به القياس الصحيح والرجوع اليه عندالمنازعة، وفيه بيان ان الرجوع اليه يكون بامرالله وامرالرسول ولايجوزان يقال المرادهوالرجوع الى الكتاب والسنة. (اصول السرخسي ۲۱۲۹)

ژباړه: د احنافو دا لوی عالم وايي: په پورتني آيت سره ثابته شوه چې له دې څخه د مخالفت په وخت کې صحيح قياس ته رجوع کول مراد دي او په دې کې دا ويل شوي چې دا رجوع به د الله او رسول په امر وي او دا خبره ناسمه ده چې له دې څخه مراد قرآن او سنت ته رجوع کول دي.

درنو لوستونکو! دا خبره تر ځمکې او آسمان هم درنه ده چې له قرآن او سنت څخه قياس مراد شي. دا د دوی دينداري او الهي وېره ده چې د خپل مذهب د اثبات لپاره په قرآن کې له لاسوهنې هم ډډه نه کوي، خو دوی دا خبره له پامه غورځولې چې په قرآن کريم کې په لاسوهنه دوی د يهودو او نصاراوو تقليد کوي، نه د امام ابوحنيفة رحمه الله، چې په اړه يې الله ﷻ په قرآن کريم کې وايي:

يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَن مَّوَاضِعِهِ وَنَسُواْ حَظًّا مِّمَّا ذُكِّرُواْ بِهِ. (مائده، ۱۳ آية)

ژباړه: دوی کلمې له خپله ځايه اړوي او دوی ته چې کوم نصيحت شوی و، د هغه لويه برخه يې هېره کړې ده.

د نسفي تفسير ليکوال ليکي چې د تحريف مطلب دا دی: (يفسرونه بغير ماانزل يعني د نزول خلاف به له ځانه تفسير کوي. (تفسيرالنسفي، لومړی ټوک، ۳۱۲ مخ)

راشئ اوس مو په نورو خطرناکو لاسوهنو خبر کړم. مولوي محمودالحسن ديوبندي چې په شيخ الهند هم پېژندل کېږي، د خپل کتاب په (۱۰۳) مخ کې دا آيت په څرګند ډول تحريف کړی، اصل آيت خو دا ډول دی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

فَإِن تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللّهِ وَالرَّسُولِ إِن كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ.

خو بناغلي يوازې د تقليد ثابتولو لپاره د (اولی الامر) لفظ پکې زيات کړی او ليکي، له همدې کبله الله جل جلاله وايي:

فَإِن تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللّهِ وَالرَّسُولِ إِن كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ وَأُوْلِي الأَمْرِ مِنكُمْ.

خو د حيرانتيا خبره دا ده چې تر ننه هېڅ حنفي عالم پر هغه نيوکه نه ده کړې.

همدارنګه مولوي محمود الحسن ديوبندي په سنن ابي داؤد کې هم لاسوهنه کړې ده. امام ابوداؤد پخپل کتاب کې د (باب من رأئ القرأة اذالم يجهر) په نوم يو باب ايښی دی، خو شيخ الهند دا باب داسې تحريف کړی او ليکلي يې دي: (باب من كره القرأة بفاتحة الكتاب اذاجهر الامام)

د همدې تحريف د ثابتولو لپاره يو بل تحريف ته مجبور شوی او ليکلي يې دي: دا باب په يو بل ډول هم ثابت دی، (باب من ترک القرأة فيماجهر الامام). حال دا چې په نړۍ کې د ابوداؤد په بله هېڅ نسخه کې له مجتبايي پرته دا عبارت نشته. (وګورئ کتاب الردود، ۲۴۱-۲۴۲ مخونه)

همدارنګه شبلي نعماني حنفي له ايمانه د عمل بېلولو لپاره په آيت کې د (واو) پر ځای د (فا) حرف زيات کړی دی او وايي (فا) د وروسته والي معنا ورکوي چې په دې ډول د عمل درجه تر ايمان وروسته شوه.

اصل آيت دا دی:

ومن يؤمن بالله وعمل صالحا. (الطلاق، ۱۱ آية)

يعنې ځوک چې پر الله ايمان راوړي او نېک عمل وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو ده داسې تحريف کړی: ومن يؤمن بالله فيعمل صالحا. (وګورئ کتاب الردود ، ۲۴۸ مخ)

همدارنګه په کراچي کې ادارة القرآن والعلوم الاسلاميه هم په مصنف ابن ابي شيبه کې د تحت السرة لفظ ورزيات کړی دی، خو په دې سره تر نامه لاندې لاس نيول ثابت شي. (مصنف ان ابي شيبه، لومړی ټوک، ۳۹۰ مخ)

حال دا چې د دې ادارې تر وجود وړاندې په دنيا کې د مصنف هېڅ داسې نسخه نه وه چې دا لفظ دې پکې وای.

همدارنګه محمود الحسن ديوبندي صاحب په سنن ابي داؤد کې يو بل حديث چې په هغه کې د (عشرين ليلة) لفظ دی، ده په حاشيه کې هغه په عشرين رکعة سره بدل کړی دی، څو شل رکعته تراويح ثابتې شي، سره له دې چې تر دې وړاندې په ټولو نسخو کې د (عشرين ليلة) لفظ ثابت دی. (وګورئ کتاب الردود ، ۲۵۸ مخ) همدا د دغو بزرګانو ديندارې او تقوا ده.

کوم کسان چې په دين کې لاسوهنه او تحريف کوي، د هغوی په اړه الهي فرمان دی:

لَهُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَلَهُمْ فِي الآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ. (المائده، ۴۱ مخ)

يعنې د دوی لپاره په دنيا کې سپکاوی او په آخرت کې ستر عذاب دی.

الله ﷻ دې موږ ټول په قرآن کريم او نبوي احاديثو کې له تحريفه وساتي. آمين!

اوس راشئ وګورئ د قياس موجد څوک دی او بنسټ يې چا ايښی دی؟ ابليس لعين ته د الله ﷻ وينا ده:

قَالَ مَا مَنَعَكَ أَلاَّ تَسْجُدَ إِذْ أَمَرْتُكَ قَالَ أَنَاْ خَيْرٌ مِّنْهُ خَلَقْتَنِي مِن نَّارٍ وَخَلَقْتَهُ مِن طِينٍ.

(الاعراف، ۱۲ آية)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: الله وويل: کله چې ما امر درته وکړ؛ څه شي د سجدې له کولو منعه کړې؟ شيطان وويل: زه تر ده غوره يم، زه دې له اوره پيدا کړی يم او دی دې له خټې پيدا کړی دی.

د دې آيت په تفسير کې عبدالله بن مسعود ﷺ، حسن بصري او محمد بن سيرين رحمة الله عليهما وايي:

اول من قاس ابليس فاخطأفى القياس فمن قاس الدين برأيه قرنه مع ابليس.

(تفسير کبير، ۴ ټوک، ۲۹ مخ. تفسير قرطبي، ۴ ټوک، ۱۱۰ مخ)

ژباړه: اول قياس ابليس وکړ چې پکې خطا شو، نو چا چې په دين کې قياس وکړ، الله به يې له شيطان سره ملګری کړي.

په دې ډول ابليس قياس وکړ، تېروته او د قياس کوونکو امام شو. (د زيات تفصيل لپاره سنن دارمي باب تغيرالزمان ومايحدث فيه او د امام فخرالدين رازي تفسير کبير وګورئ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

يوازې يو اسلام

۱- الهي وينا ده:

إِنَّ الدِّينَ عِندَ اللّهِ الإِسْلاَمُ وَمَا اخْتَلَفَ الَّذِينَ أُوْتُواْ الْكِتَابَ إِلاَّ مِن بَعْدِ مَا جَاءهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ وَمَن يَكْفُرْ بِآيَاتِ اللّهِ فَإِنَّ اللّهِ سَرِيعُ الْحِسَابِ. (آل عمران، ۱۹ آية)

ژباړه: بېشکه د الله په نزد (مقبول) دين اسلام دی، هغو کسانو چې کتاب ورکړل شوی و، تر هغه وروسته اختلاف وکړ چې علم ورکول شو پخپل منځ کې د سرکښۍ له کبله ځوک چې د الله په آيتونو کافر شي، بېشکه الله چټک حساب کوونکی دی.

۲- بل ځای الله ﷻ وايي:

وَمَن يَبْتَغِ غَيْرَ الإِسْلاَمِ دِينًا فَلَن يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ. (آل عمران، ۸۵ آية)

ژباړه: چا چې له اسلام پرته بل دين قبول کړ، نو الله ﷻ به يې ورځخه قبول نه کړي او دی په آخرت کې له تاوانيانو څخه دی.

۳- همدارنګه الهي فرمان دی:

شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِيَ أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ. (البقرة، ۱۸۵ آية)

ژباړه: روژه هغه مياشت ده چې خلکو ته هدايت کوونکی قرآن پکې نازل شوی دی.

۴- بيا هم الهي فرمان دی:

وَمَاأَرْسَلْنٰکَ اِلَّاکَافَةً لِّلنَّاسِ. (الانبياء، ۱۰۷ آية)

ژباړه: ته مو ټولو خلکو ته لېږلی يې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

درنو لوستونکو !

۱- په پورتنيو آيتونو کې لومړني دوه آيتونه دا وايي چې اسلام يوازې يو او هماغه د الله په نزد د قبول وړ دی او څوک چې له دې پرته د بل دين په لټه دی، د هغه دين مردود دی.

۲- له دريم آيته دا معلومېږي چې الله ﷻ د انسانانو د هدايت لپاره يوازې يو قرآن رالېږلی، نه دوه.

۳- له دريم آيته دا معلومېږي چې الله ﷻ د ټولې نړۍ د لارښوونې لپاره محمد ﷺ د وروستي نبي په توګه رالېږلی، بل هېڅ نبي نشته. له دغو دريو اصولو سره هېڅ مسلمان اختلاف نه لري.

درنو لوستونکو !

په ياد لرئ؛ څرنګه چې د ټولو الله، نبي او قرآن يو دی او څوک چې دوه اسلامه مني، هغه د ټولو په نزد د قرآن او احاديثو په رڼا کې کافر دی. همدارنګه الله ﷻ چې لوېديځوالو ته کوم حکم رالېږلی، هغه د ختيځوالو لپاره هم دی او کوم حکم چې د عربو لپاره وي، هغه به د عجمو لپاره هم وي. څوک چې وايي نه! د افغانانو لپاره يو حکم او د عربو لپاره بل حکم دی، د سعوديانو لپاره يو حکم او د پاکستانيانو لپاره بل حکم دی، نو هغه ګواکې دا ويل غواړي چې الله ﷻ دوه شريعته نازل کړي دي. پر يوه يې د سختۍ حکم نازل کړی، پر بل يې د آسانۍ، يو چا ته يې يو شی حلال کړی، بل ته يې حرام کړی دی، د يو چا لپاره يې يو شی روا کړی او د بل لپاره يې ناروا کړی دی. لکه متعصب امين کاړوي حنفي چې ويلي دي: د سيمې د اختلاف په وجه د حلال او حرام، روا او ناروا په اړه اختلاف کول صحيح دي. نعوذبالله !

الله ﷻ هېڅکله داسې نه کوي، ځکه دا ډول چارې په الهي شريعت کې اختلاف ثابتوي، حال دا چې الهي شريعت له اختلافاتو پاک دی، چې قرآن کريم پخپله د دې شاهدي ورکوي.

أَفَلاَ يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِندِ غَيْرِ اللّهِ لَوَجَدُواْ فِيهِ اخْتِلاَفًا كَثِيرًا. (النساء، ۸۲ آية)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ايا دوی په قرآن کريم کې فکر نه کوي؟ که له الله ﷻ پرته د بل چا لـه خوا واى، دوی به ارومرو ډېر اختلاف پکې موندلی وای.

همدارنګه الله ﷻ وايي:

وَلاَ تَكُونُواْ كَالَّذِينَ تَفَرَّقُواْ وَاخْتَلَفُواْ مِن بَعْدِ مَا جَاءهُمُ الْبَيِّنَاتُ وَأُوْلَـئِكَ لَهُـمْ عَـذَابٌ عَظِيمٌ. (آل عمران، ۱۰۵ آية)

ژباړه: د هغو کسانو په څېر مه کېږئ چې د څرګندو دلايلو تر راتلو وروسته يې سره اختلاف وکړ، د همدوی لپاره لوی عذاب دی.

دلته دې څوک دا نيوکه نه کوي چې دا ډول اختلافات خو د صحابه کرامو ﷺ تر منځ هم وو، نو بيا خو دا وعيد د دوی لپاره هم دی؟ موږ وايو هېڅ صحابي داسې متعصب نه و چې د قرآن کريم او حديث تر وړاندې کېدلو وروسته به هم پر خپله رايه او نظر کلک ولاړ و، بلکې سمدستي به يې خپله رايه پرېښوده، قرآن کريم او نبوي سنت به يې خپل کړل، خو مقلدين د دې پر خلاف دي، بلکې د خپل نظر د ثابتولو لپاره په قرآن کريم او نبوي سنت کې تحريف هم کوي، لکه وړاندې چې يې مثالونه تېر شول. له همدې وجې صحابه کرام ﷺ په دې وعيد کې داخل نه دي.

اوس راشئ دا وڅېړو چې د مقلدينو دا دعوه تر کومه ځايه سمه ده چې زموږ تر منځ د حلال او حرام اختلاف نشته، بلکې د افضل او غيرافضل اختلاف دی. تر بيان وروسته تاسو پخپله پرېکړه وکړئ چې دا د حلال او حرام اختلاف دی، که د افضل او غيرافضل؟ په ياد لرئ چې په اسلام کې دننه د ټولو علماوو په اتفاق يو شی حلال او يا حرام، پاک او يا ناپاک، روا او يا ناروا وي. په يوه شي کې د دواړو يو ځای کېدل امکان نه لري. لکه امام شافعي رحمه الله چې وايي: (الاقوال كثيرة والحق واحد) يعنې قولونه ډېر دي، خو حق يو دی. اوس به د طهارة په مسايلو کې ځينې مثالونه وړاندې کړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(الف) **حنفي مذهب:**

۱- په اودا سه کې نیت ته اړتیا نشته.
۲- بې ترتیبه اودس صحیح دی.
۳- د قي او وینې په وتلو اودس ماتېږي.
۴- په خوله او پوزه کې له اوبو اچولو پرته غسل نه صحیح کېږي.
۵- د عورت په لمسولو اودس نه ماتېږي.

(ب) **شافعي مذهب:**

۱- له نیت پرته اودس نه صحیح کېږي.
۲- بېله ترتیبه اودس نه کېږي.
۳- په وینه او قي اودس نه ماتېږي.
۴- په خوله او پوزه کې له اوبو اچولو پرته غسل صحیح کېږي.
۵- د ښځې او عورت په لمسولو اودس ماتېږي.

درنو لوستونکو !

تاسو ولوستل چې د مذهبي کړیو تر منځ د افضل او غیرافضل اختلاف دی، که د حلال او حرام؟ که یو سړی د حنفي فقهې له مسئلې سره سم اودس کوي، نو اودس یې شوی، خو د شافعي فقهې له نظره د هغه اودس صحیح نه دی.

یعنې که دا سړی لمونځ وکړي، نو د احنافو په اند د هغه لمونځ صحیح دی، خو د شوافعو په اند د هغه لمونځ صحیح نه دی، ځکه دا سړی د هغوی له نظره بې اودسه دی.

لنډه دا چې د شافعي لمونځ په حنفي او د حنفي لمونځ په شافعي پسې نه کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(ب) اوس راشئ د لمانځه مسايلو ته:

حنفي مذهب:

۱- په الله اعظم، الله اجل، الله الرحمن او لااله الاالله سره هم لمونځ شروع کېداى شي.

۲- د فاتحې له ويلو پرته لمونځ صحيح دى.

۳- د قهقهې په کولو اودس ماتېږي.

۴- په لمانځه کې تعديل ارکان فرض نه دى.

۵- د تشهد په اندازه کښېناستلو سره لمونځ صحيح دى، که څه هم تشهد او درود ونه ويل شي.

۶- د سلام ويلو پر ځاى په خوراک او څښاک کولو او يا هوا ايستلو لمونځ صحيح کېږي.

شافعي مذهب:

۱- له الله اکبر پرته په بل لفظ لمونځ شروع کول صحيح نه دي، که نه لمونځ باطل دى.

۲- له سورة الفاتحې پرته لمونځ نشته.

۳- په قهقهه سره يوازې لمونځ فاسد ېږي، اودس پر خپل حال پاتې دى.

۴- له تعديل ارکان پرته لمونځ نه کېږي.

۵- څو چې تشهد او درود ونه ويل شي، لمونځ نه کېږي.

۶- له سلام پرته په بل شي لمونځ پاى ته نه رسېږي، بلکې لمونځ باطل دى.

اوس تاسو پخپله پرېکړه کولاى شئ چې ايا د دغو مذهبونو تر منځ د روا او ناروا اختلاف دى، که د افضل او غير افضل؟!.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(ج) تاسو په نکاح کې هم ځينو مسايلو ته پام وکړئ:

حنفي مذهب:

۱- د بيعې او هبې په لفظ سره نکاح تړل کېدای شي.

۲- له ولي پرته نکاح صحيح ده.

۳- په زور سره طلاق واقع کېږي.

۴- د ځلورمې ښځې په عده کې د ننه د هغې له خور سره نکاح نه شي کېدای.

۵- په شهوت سره د يوې ښځې په لمسولو د هغې مور او خور دواړه حرامېږي.

شافعي مذهب:

۱- د نکاح او زواج له لفظ پرته نکاح نه صحيح کېږي.

۲- له ولي پرته نکاح باطله ده.

۳- په زور طلاق نه واقع کېږي، بلکې نکاح پر ځای پاتې ده.

۴- د ځلورمې ښځې په عده کې د ننه د هغې له خور سره نکاح کېدای شي.

۵- په شهوت سره د يوې ښځې لمسول؛ نه د هغې خور حراموي؛ نه مور، بلکې هغه سړی له هرې يوې سره نکاح کولای شي.

درنو لوستونکو !

ايا دا دوه اسلامه نه دي؟ ايا دا شيان امت اتحاد ته رابولي، که ډلو-ډلبازيو ته؟ د خپلمنځي مينې بلنه ورکوي، که د کرکې؟ همدا وجه ده چې نن اسلامي امت پر ډلو-ټپلو وېشل شوی او يو پر بل نيوکې کوي.

له همدې کبله موږ د ټولې نړۍ له مقلدينو څخه هماغه هيله کوو چې الله ﷻ څوارلس سوه کاله وړاندې د هغه وخت له مسلمانانو څخه کړې وه:

فَإِن تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ.

يعنې که مو په يو شي کې اختلاف راغی، نو الله او رسول ته يې وسپارئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(هـ) د خوراک او څښاک په شيانو کې څو مثالونه:

حنفي مذهب:

۱- په سمندري حيواناتو کې له ماهي پرته نور ټول حرام دي.

۲- له شرابو پرته د بل نشه يي شي پر خوړلو حد نشته.

۳- د پسه يا غوايي تر حلالولو وروسته که يې له نسه مړ بچی راووزي، نو د هغه خوراک حرام دی.

۴- که ذبحه کوونکی قصداً (بسم الله) پرېږدي، نو حلال شوی حيوان مردار دی.

شافعي مذهب:

۱- په سمندر کې چې هر څه دي، د هغوی ټولو خوراک حلال دی.

۲- هر نشه يي شی حرام دی او په خوړلو يې حد لازمېږي.

۳- د حيوان په نس کې بچی د هغه په حلالېدو حلالېږي او خوراک يې صحيح دی.

۴- که د حيوان حلالوونکی قصداً (بسم الله) پرېږدي او که په هېره، په دواړو صورتونو کې هغه حيوان حلال دی.

دلته مو په لنډ ډول د دغو دوو مذهبونو تر منځ د اختلاف څو بېلګې راوړې، که نه د اختلافاتو سمندر خورا ژور او پراخ دی.

هدف مو دا و چې د مذهبونو تر منځ د حلال او حرام، روا او ناروا، باطل او حق اختلاف دی، نه د افضل او غيرافضل. فافهم ولاتكن من الغافلين

الله ﷻ ويلي دي:

وَمَن يُطِعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا. (الاحزاب، ۷۱ آية)

يعنې چا چې د الله او د هغه د رسول اطاعت وکړ، هغه لويه بريا ومونده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستاسو څخه څو پوښتنې:

۱- په قرآن کريم، صحيح حديث او په څلورو امامانو کې د يوه په قول تقليد ثابت کړئ ! ګورئ په ياد لرئ چې شخصي تقليد به ثابتوئ، ځکه ستاسو دعوه همدا ده.

۲- ستاسو په فکر د اجتهاد دروازه بنده شوې ده، اوس نه څوک مجتهد کېداى شي او نه د اجتهاد اړتيا شته، نو ستاسو په اند ؛ چې کله عيسى عليه السلام ځمکې ته راشي، نو هغه به په کوم مذهب وي؛ حنفي، مالکي، شافعي او که حنبلي؟.

۳- امام ابوحنيفة رحمه الله تر مجتهد کېدو وړاندې مقلد و ، که غيرمقلد ؟ که مقلد و ، نو د چا تقليد يې کاوه؟ او که نه و ، نو معلومه شوه چې غيرمقلد و.

۴- د امام ابوحنيفة رحمه الله د مذهب تر خپرېدو وړاندې خلکو د چا تقليد کاوه؟ که يې نه کاوه، بيا خو هغوى غيرمقلدين شول. همدارنګه د مالکي، شافعي او حنبلي مذهبونو تر خپرېدو وړاندې د دغو مذهبونو پلويانو د چا تقليد کاوه؟.

فَإِن لَّمْ تَفْعَلُواْ وَلَن تَفْعَلُواْ فَاتَّقُواْ النَّارَ الَّتِي وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ.

لنډه دا چې تقليد يو نوى شى دى چې ورو-ورو يې د خلکو په زړونو کې ځاى پيدا کړ، آن هغوى يې په قرآن کريم او نبوي صحيحو احاديثو کې لاسوهنې او تحريف ته اړ ايستل. اعاذالله جميع المسلمن منه

مصادر او مراجع:

(۱) القرآن الكريم

(۲) الاحكام فى اصول الاحكام لابن حزم رحمه الله

(۳) ارشادالفحول للشوكاني رحمه الله

(۴) اصول السرخسي

(۵) اصول البزدوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

(٦) الاعتصام للشاطبي رحمه الله

(٧) اصول الكرخي

(٨) اربعين النووي

(٩) اعلام الموقعين لابن قيم رحمه الله

(١٠) تيسيرالتحرير

(١١) تفسير ابن كثير

(١٢) تفسيرالقرطبي

(١٣) تفسيرالمنير للدكتور وهبة الزحيلي

(١٤) التفسيرالكبير للامام رازي

(١٥) تفسيرالجلالين للامام سيوطي رحمه الله

(١٦) تسهيل اصول الشاشي

(١٧) التوضيح والتلويح

(١٨) التقليدواحكامه لسعدبن عبدالعزيزالششري

(١٩) التفهيمات الالهية للشاه ولي الله رحمه الله

(٢٠) الجامع الصغير للسيوطي رحمه الله

(٢١) جامع بيان العلم وفضله لابن عبدالبر رحمه الله

(٢٢) حجة الله البالغة للشاه ولي الله دهلوي رحمه الله

(٢٣) حاشيه حسامي

(٢٤) روح المعاني للالوسي رحمه الله

(٢٥) الردودلبكربن عبدالله ابوزيد

(٢٦) زادالمعاد

(٢٧) سنن ابي داؤد

(٢٨) سنن الدارمي

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۲۹) سنن ترمذي

(۳۰) سنن ابن ماجه

(۳۱) سنن النسائي

(۳۲) شرح عين العلم

(۳۳) شرح عقود رسم المفتي

(۳۴) شرح السنة للبغوي

(۳۵) صحيح البخاري

(۳۶) عقدالجيد

(۳۷) الفقه الاكبرللامام شافعي رحمه الله

(۳۸) فتاوی امداديه

(۳۹) فتح القدير للشوكاني

(۴۰) الفقه الاسلامي وادلته

(۴۱) الموطاللامام مالک رحمه الله

(۴۲) مستدرک للحاکم

(۴۳) مشكاة المصابيح

(۴۴) مسلم الثبوت

(۴۵) مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح

(۴۶) المحلی بالاثارلابن حزم الاندلسي رحمه الله

(۴۷) نورالانوار

(۴۸) نفع الكبير

(۴۹) الهدايه

(۵۰) ردالمحتار

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library